MANIFEST KOMUNISTIČKE PARTIJE I PROGRAM SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

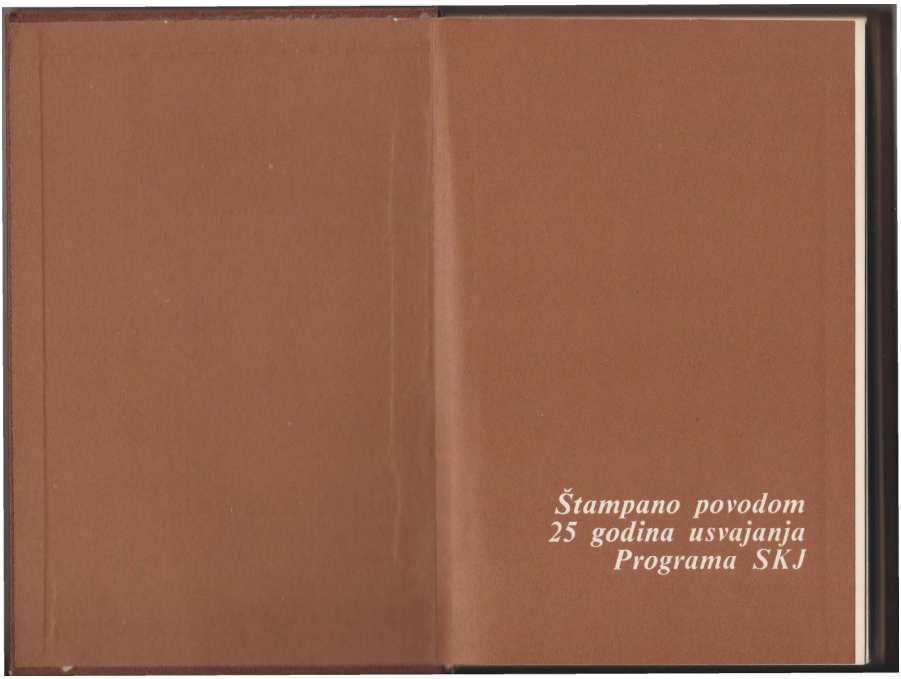
Štampano povodom
25 godina usvajanja
Programa SKJ

Preveo
MOŠA PIJADE

Delo je prevedeno sa izdanja celokupnih dela Marksa i Engelsa u redakciji Marks-Engels-Lenjinovog instituta. Odeljak III, sveska VI: Karl Marks – Fridrich Engels: WERKE UND SCHRIFTEN von Mai 1846 bis März 1848 – Marx – Engels Verlag GMBH, Berlin 1932.

Naslov originala:
MANIFEST DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI

OD IZDAVAČA

Ovaj prevod sadrži sve Marksove i Engelsove predgovore *MANIFESTU* za izdanja na raznim jezicima. Ti predgovori će biti čitaocu od znatne koristi za bolje razumevanje samog *MANIFESTA*.

Ovo izdanje *MANIFESTA* sadrži i jezgrovitu Engelsovu i Lenjinovu ocenu ovog kapitalnog dela.

PREDGOVORI MARKSA I ENGELSA ZA »MANIFEST KOMUNISTIČKE PARTIJE«

PREDGOVOR NEMAČKOM IZDANJU OD 1872.

»Savez komunista«, međunarodno radničko udruženje, koje je pod tadašnjim prilikama, razume se, moglo biti samo tajno, naložio je potpisanima, na kongresu održanom u Londonu u novembru 1847, da sastave za javnost opširan teoretski i praktični program partije. Tako je nastao sledeći »Manifest«, čiji je rukopis poslat u London u štampu nekoliko nedelja pred februarsku revoluciju. Objavljen prvo na nemačkom, bio je na tom jeziku štampan najmanje u dvanaest raznih izdanja u Nemačkoj, Engleskoj i Americi. Na engleskom jeziku objavljen je prvi put 1850. u Londonu u »Red Republican« (»Crvenom republikancu«), u prevodu mis Helen Makfarlen, a 1871. bar u tri razna prevoda u Americi. Na francuskom jeziku prvo u Parizu, pred sam junski ustanak od 1848, a nedavno u njujorškom »Le Socialiste« (»Socijalist«). Novi prevod priprema se. Na poljskom u Londonu, kratko vreme posle prvog nemačkog izdanja. Na ruskom u Ženevi, šezdesetih godina. Na danski je isto tako bio preveden ubrzo posle svog izlaženja.

Mada su se za poslednjih dvadeset i pet godina prilike mnogo izmenile, opšta načela koja su izložena u ovom »Manifestu« ostaju i danas još uglavnom potpuno tačna. Ponešto bi imalo da se popravi ovde-onde. Praktična primena ovih načela, kako to objašnjava sâm »Manifest«, zavisiće svugde i u svako doba od istorijski da-

rodovskog poretka sa njegovom zajedničkom svojinom zemlje) bila istorija klasnih borbi, borbi između eksploatatora i eksploatisanih, vladajućih i potčinjenih klasa; da istorija tih klasnih borbi predstavlja jedan red u razvitku i da je u tome redu sada dostignut stupanj u kome eksploatisana i ugnjetena klasa – proletarijat – ne može da postigne svoje oslobođenje ispod jarma eksploatatorske i vladajuće klase – buržoazije – a da u isto vreme ne oslobodi jednom zanavek celo društvo od svake eksploatacije i svakog ugnjetavanja, od svih klasnih razlika i klasnih borbi.

Ovoj misli, koja je po mome mišljenju pozvana da istorijsku nauku poveće isto onakvom napretku kakvom je Darvinova teorija povela prirodne nauke – ovoj misli smo se obojica bili postepeno približili već više godina pre 1845. Koliko sam ja u tome pravcu bio samostalno napredovao, najbolje pokazuje moj »Položaj radničke klase u Engleskoj«.[1] Ali kad sam se u proleće 1845. opet našao sa Marksom u Brislu, on je nju već bio potpuno izradio i izložio mi je rečima koje su bile gotovo isto tako jasne kao i one kojima sam je ja gore sažeto izrazio.[2]

Prevod u ovom izdanju potiče od g. Samjuela Mura, koji je preveo i najveći deo Marksovog »Kapitala«. Mi smo ga zajedno pregledali i ja sam dodao nekoliko primedaba ispod teksta radi objašnjenja istorijskih aluzija.

Fridrih Engels

London, 30. januara 1888.

[1] »Položaj radničke klase u Engleskoj« iz 1844. g. od Fridriha Engelsa. Prevela (na engleski) Florans Višnjevecki. New York, Lovell – London, W. Reeves, 1888. *(Primedba F. Engelsa).* Srpski prevod Dušana Popovića, Beograd, 1911. – *Prev.*

[2] Na ovom mestu Engels citira celi drugi stav i prvu rečenicu poslednjeg stava iz predgovora za izdanje od 1872, koji izostavljamo jer ga čitalac može naći napred. – *Prev.*

IZ PREDGOVORA NEMAČKOM IZDANJU OD 1890.

»Manifest« je imao svoj sopstveni životni put. U času kad se pojavio, bio je s oduševljenjem pozdravljen od tadašnje još malobrojne predstraže naučnog socijalizma (kao to dokazuju prevodi navedeni u prvom predgovoru), a onda ga je potisnula u pozadinu reakcija koja je otpočela sa porazom pariskih radnika u junu 1848, dok nije konačno »pravno« bio prokazan osudom kelnskih komunista u novembru 1852. S nestankom radničkog pokreta sa javne pozornice, koji datira od februarske revolucije, stupio je i »Manifest« u pozadinu.

Kada je evropska radnička klasa opet dovoljno ojačala za novi napad na vlast vladajućih klasa, nastalo je Međunarodno radničko udruženje. Ono je imalo za cilj da celokupno borbeno radništvo Evrope i Amerike slije u *jednu* veliku vojsku. Zato ono nije moglo da *pođe* od načela iznetih u »Manifestu«. Ono je moralo imati program koji nije zatvarao vrata engleskim tredjunionima, francuskim, belgijskim, talijanskim i španskim prudonistima i nemačkim lasalovcima.[1] – Taj program – obrazloženja uz statut Internacionale – sastavio je Marks na majstorski način, što su mu priznali čak i Bakunjin i anarhisti. Za konačnu pobedu postavaka iznetih u »Manifestu« Marks se oslonio jedino na intelektualni razvitak radničke klase, koji je morao rezultirati iz ujedinjene akcije i diskusije. Događaji i obrti u borbi protiv kapitala, porazi još više nego uspesi, nisu mogli a da borcima ne učine jasnim slabosti njihovih dotadašnjih univerzalnih

[1] Lasal se lično u odnosu prema nama uvek priznavao kao Marksov učenik, pa je kao takav, naravno, stajao na tlu »Manifesta«. Drukčija je stvar s onim njegovim sledbenicima koji nisu pošli dalje od njegovog zahteva za proizvođačkim zadrugama s državnim kreditom i koji su celu radničku klasu podelili na one koje pomaže država i one koji se sami pomažu. *(Engelsova napomena).*

nacija koje su do onog vremena bile slabljene teritorijalnom rascepkanošću i unutrašnjim razmiricama, pa su zato dospele pod tuđu vlast. Dok je Italija bila potčinjena austrijskom caru, morala je Nemačka, iako ne tako neposredno, da podnosi ne manje osetni jaram cara svih Rusa. Posledice 18. marta 1848. oslobodile su Italiju i Nemačku od te sramote; što su te dve velike nacije u vreme od 1848. do 1871. obnovljene i u izvesnoj meri bile vraćene sebi, dogodilo se to, kako je rekao Karl Marks, zato što su isti ljudi, koji su ugušili revoluciju od 1848, posle, protiv svoje volje, postali izvršioci njenog testamenta.

Ta je revolucija svagde bila delo radničke klase; radnička klasa je bila ona koja je podizala barikade i zalagala živote. Samo su radnici Pariza, kada su oborili vladu, imali izrazitu nameru da obore vlast buržoazije. No ma koliko da su bili svesni neizbežnog antagonizma koji je postojao između njihove klase i buržoazije, nisu ni privredni napredak zemlje ni duhovni razvitak francuskih radničkih masa bili dostigli onaj stepen koji bi omogućio preobražaj društva. Zato je u krajnjem rezultatu plodove revolucije pokupila kapitalistička klasa. U drugim zemljama, u Italiji, u Nemačkoj, u Austriji, radnici nisu u osnovi učinili ništa drugo, osim što su doveli buržoaziju na vlast. No ni u jednoj zemlji nije vladavina buržoazije moguća bez nacionalne nezavisnosti. Revolucija od 1848. morala je zbog toga povući za sobom ujedinjenje i nezavisnost onih nacija koje toga dotle nisu imale: Italije, Nemačke, Mađarske. Poljska će doći za njima u svoje vreme.

Ako dakle revolucija od 1848. i nije bila socijalistička revolucija, ona je ipak poravnala put i proširila zemljište za nju. Podstrekom koji je buržoaski režim dao krupnoj industriji u svima zemljama stvorio je on za poslednjih 45 godina svuda brojan, čvrst i snažan proletarijat; on je tako, da upotrebim jedan izraz »Manifesta«, rodio svoje vlastite grobare. Bez uspostavljanja nezavisnosti i jedinstva svake nacije ne bi se moglo izvesti ni međunarodno ujedinjavanje proletarijata, ni mirna, razumna saradnja tih nacija za postizanje zajedničkih ciljeva. Neka neko pokuša da zamisli zajedničko međunarodno istupanje talijanskih, mađarskih, nemačkih, poljskih i ruskih radnika pod političkim uslovima doba pre 1848!

Na taj način bitke iz 1848. nisu bile uzalud: isto tako nije prošlo uzalud ovih 45 godina koje nas odvajaju od one revolucionarne etape. Plodovi sazrevaju, i sve što želim jeste da objavljivanje talijanskog prevoda bude dobar znak za pobedu talijanskog proletarijata, kao što je objavljivanje originala bilo za međunarodnu revoluciju.

»Manifest« odaje punu pravdu revolucionarnoj ulozi koju je kapitalizam igrao u prošlosti. Italija je bila prva kapitalistička nacija. Završetak feudalnog srednjeg veka, zora moderne kapitalističke ere obeležena je jednim grandioznim likom: to je Talijan Dante, u isto vreme poslednji pesnik Srednjeg veka i prvi pesnik novijeg doba. Sada, kao 1300, nastaje jedna nova istorijska era. Da li će nam Italija pokloniti novog Dantea, koji će objaviti čas rođenja ove nove, proleterske ere?

F. Engels

London, 1. februara 1893.

sredstava za proizvodnju i promet, odnosi u kojima je feudalno društvo proizvodilo i razmenjivalo, feudalna organizacija poljoprivrede i manufakture, jednom reči – feudalni odnosi svojine nisu više odgovarali već razvijenim proizvodnim snagama. Oni su proizvodnju kočili umesto da je unapređuju. Oni su se pretvorili u njene okove. Oni su morali biti raskinuti, i bili su raskinuti.

Na njihovo mesto došla je slobodna konkurencija sa njoj svojstvenom društvenom i političkom strukturom, sa ekonomskom i političkom vladavinom buržoaske klase.

Pred našim očima vrši se slično kretanje. Buržoaski odnosi proizvodnje i prometa, buržoaski odnosi svojine, moderno buržoasko društvo, koje je volšebnički izazvalo tako silna sredstva za proizvodnju i promet, liči na čarobnjaka koji više ne može da savlada podzemne sile koje je dozvao. Decenijama je istorija industrije i trgovine samo istorija pobune modernih proizvodnih snaga protiv modernih odnosa proizvodnje, protiv odnosa svojine koji su životni uslovi buržoazije i njene vladavine. Dovoljno je navesti trgovinske krize, koje svojim periodičnim ponavljanjem sve opasnije ugrožavaju opstanak čitavog buržoaskog društva. U trgovinskim krizama redovno se uništava velik deo ne samo izrađenih proizvoda, nego i već stvorenih proizvodnih snaga. U krizama izbija društvena epidemija koja bi svima ranijim epohama izgledala kao besmislica – epidemija prekomerne proizvodnje. Društvo se najednom nalazi bačeno natrag u stanje trenutnog varvarstva; reklo bi se da su mu glad i opšti rat do uništenja presekli sve izvore sredstava za život; industrija i trgovina izgledaju uništene, a zašto? Zato što društvo ima suviše civilizacije, suviše sredstava za život, suviše industrije, suviše trgovine. Proizvodne snage koje mu stoje na raspolaganju ne služe više za unapređivanje buržoaske civilizacije i buržoaskih odnosa svojine; naprotiv, one su postale odviše silne za te odnose, one su njima zakočene;

a čim savladaju tu zakočenost, dovode čitavo buržoasko društvo u nered, ugrožavaju opstanak buržoaske svojine. Buržoaski odnosi postali su preuski da bi obuhvatili bogatstvo koje su stvorili. – Čime buržoazija savlađuje krize? S jedne strane, prisilnim uništavanjem mase proizvodnih snaga; s druge strane, osvajanjem novih tržišta i temeljitijom eksploatacijom starih tržišta. Dakle, čime? Time što priprema svestranije i silnije krize, a smanjuje sredstva za sprečavanje kriza.

Oružje kojim je buržoazija srušila feudalizam okreće se sada protiv same buržoazije.

Ali buržoazija nije samo iskovala oružje koje joj donosi smrt; ona je stvorila i ljude koji će to oružje nositi – moderne radnike, *proletere*.

U istoj meri u kojoj se razvija buržoazija, tj. kapital, u istoj meri razvija se i proletarijat, klasa modernih radnika, koji žive samo dotle dok nalaze rada, i koji samo dotle nalaze rada dok njihov rad uvećava kapital. Ti radnici, koji moraju da se prodaju na parče, jesu roba kao svaki drugi trgovinski artikal, i zbog toga su isto tako izloženi svim slučajnostima konkurencije, svima kolebanjima tržišta.

Rad proletera izgubio je rasprostiranjem mašina i podelom rada svaki samostalni karakter, a time i svaku draž za radnika. On postaje prost dodatak mašini, od koga se traži samo pokret ruke koji je najjednostaviniji, najjednoličniji i koji se najlakše nauči. Zato se troškovi koje radnik prouzrokuje ograničavaju gotovo samo na ona životna sredstva koja su mu potrebna za svoje izdržavanje i za produženje svoje rase. Međutim, cena neke robe – pa, dakle, i rada[1] – jednaka je troškovima njene proizvodnje. Zbog toga, što više raste odvratnost rada, to

[1] Kasnije je Marks pokazao da radnik ne prodaje svoj rad, nego svoju radnu snagu. Objašnjenje o tome dao je Engels u uvodu Marksovom spisu »Najamni rad i kapital«, iz godine 1891. – *Prev.*

rad, moderno robovanje kapitalu, jednako u Engleskoj kao u Francuskoj, u Americi kao u Nemačkoj, oduzelo mu je svaki nacionalni karakter. Zakoni, moral, religija za njega su samo buržoaske predrasude iz kojih se kriju buržoaski interesi.

Sve ranije klase koje su osvajale vlast za sebe težile su da svoj izvojevani životni položaj osiguraju time što su čitavo društvo podvrgavale uslovima svog načina prisvajanja. Proleteri mogu da osvoje društvene proizvodne snage samo tako ako ukinu svoj sopstveni dosadašnji način prisvajanja, a time i čitav dosadašnji način prisvajanja. Proleteri nemaju ništa svoje što bi osigurali, oni imaju da razore svaku dosadašnju privatnu sigurnost i privatna osiguranja.

Svi dosadašnji pokreti bili su pokreti manjina ili u interesu manjina. Proleterski pokret je samostalni pokret ogromne većine u interesu ogromne većine. Proletarijat, najniži sloj sadašnjeg društva, ne može da se podigne, ne može da se uspravi, a da se ne baci u vazduh cela nadgradnja slojeva koji sačinjavaju zvanično društvo.

Borba proletarijata protiv buržoazije s početka je nacionalna po formi iako nije to po sadržini. Razume se da proletarijat svake zemlje mora prvo da svrši sa svojom sopstvenom buržoazijom.

Ocrtavši najopštije faze razvitka proletarijata, mi smo pratili više ili manje prikriveni građanski rat u okviru postojećeg društva do one tačke na kojoj on izbija u otvorenu revoluciju i proletarijat nasilnim obaranjem buržoazije zasniva svoju vladavinu.

Svako dosadašnje društvo počivalo je, kako smo videli, na suprotnosti između ugnjetačkih i ugnjetenih klasa. A da bi neka klasa mogla biti ugnjetavana, moraju joj biti osigurani uslovi u kojima može bar da tavori svoj ropski život. Srednjovekovni kmet podigao se u kmetstvu do člana komune, kao što se sitni građanin pod jarmom

feudalnog apsolutizma podigao do buržuja. Moderni radnik, naprotiv, umesto da se podiže sa napretkom industrije, srozava se sve dublje ispod uslova svoje sopstvene klase. Radnik postaje pauper, a pauperizam se razvija još brže nego stanovništvo i bogatstvo. Time jasno izlazi na videlo da je buržoazija nesposobna da još duže ostane vladajuća klasa društva i da životne uslove svoje klase nameće društvu kao regulatorni zakon. Ona je nesposobna da vlada, jer je nesposobna da svom robu osigura egzistenciju u samom njegovom ropstvu, jer je prisiljena da ga sroza u položaj u kome mora da ga hrani, umesto da on nju hrani. A društvo ne može više da živi pod njom, tj. njen život se više ne podnosi sa društvom.

Bitni uslov za opstanak i vladavinu buržoaske klase jeste nagomilavanje bogatstva u rukama privatnih lica, obrazovanje i umnožavanje kapitala. Uslov kapitala jeste najamni rad. Najamni rad počiva isključivo na konkurenciji među radnicima. Napredak industrije, čiji je slepi i neotporni nosilac buržoazija, postavlja na mesto izolovanja radnika putem konkurencije njihovo revolucionarno ujedinjenje putem asocijacije. Tako razvitak krupne industrije izvlači ispod nogu buržoazije samu osnovu na kojoj ona proizvodi i proizvode prisvaja. Ona pre svega proizvodi svog sopstvenog grobara. Njena propast i pobeda proletarijata podjednako su neizbežne.

II

PROLETERI I KOMUNISTI

U kakvom odnosu stoje komunisti prema proleterima uopšte?

Komunisti nisu neka posebna partija prema drugim radničkim partijama.

buržoaskih odnosa proizvodnje i svojine, kao što je vaše pravo samo u zakon pretvorena volja vaše klase, volja čija je sadržina data u materijalnim uslovima života vaše klase.

Zainteresovano shvatanje, po kome vi vaše odnose proizvodnje i svojine pretvarate iz istorijskih odnosa, prolaznih u toku proizvodnje, u večite zakone prirode i razuma, zajedničko vam je sa svima propalim vladajućim klasama. Ono što podrazumevate pod antičkom svojinom, što podrazumevate pod feudalnom svojinom, više ne smete da uzimate za buržoasku svojinu.

Ukidanje porodice! Čak i krajnji radikali zgražaju se zbog ove sramne namere komunista.

Na čemu počiva današnja, buržoaska porodica? Na kapitalu, na privatnoj zaradi. U potpuno razvijenom obliku ona postoji samo za buržoaziju; ali ona nalazi svoju dopunu u prisilnoj lišenosti od porodice na strani proletera i u javnoj prostituciji.

Razume se da buržoaska porodica otpada otpadanjem ove njene dopune, a obe iščezavaju iščezavanjem kapitala.

Prebacujete li nam što hoćemo da ukinemo eksploataciju dece od strane njihovih roditelja? Mi taj zločin priznajemo.

Ali vi kažete da mi ukidamo najprisnije odnose, jer na mesto domaćeg vaspitanja stavljamo društveno vaspitanje.

A zar nije i vaše vaspitanje određeno društvom? Društvenim odnosima u kojima vi vaspitavate, neposrednijim ili posrednijim mešanjem društva, pomoću škole itd.? Komunisti ne izmišljaju uticaj društva na vaspitanje; oni samo menjaju njegov karakter, oni otimaju vaspitanje ispod uticaja vladajuće klase.

Buržoaske fraze o porodici i vaspitanju, o prisnom odnosu roditelja i dece postaju utoliko odvratnije što se

više za proletere, usled krupne industrije, kidaju sve porodične veze, a deca pretvaraju u običnu trgovačku robu i oruđa za rad.

Ali vi komunisti hoćete da uvedete zajednicu žena, viče na nas u horu cela buržoazija.

Buržuj gleda u svojoj ženi prosto orude za proizvodnju. Pošto čuje da oruđa za proizvodnju treba zajednički da se eksploatišu, on i ne može da stvar zamisli drukčije nego da će sudbina pripadanja zajednici pogoditi i žene.

On ne sluti da se radi baš o tome da se ukine položaj u kome su žene samo oruđa za proizvodnju.

Uostalom, ništa nije smešnije od visokomoralnog užasavanja naših buržuja o tobožnjoj zvaničnoj komunističkoj zajednici žena. Komunisti nemaju potrebe da uvode zajednicu ženâ, ona je gotovo uvek postojala.

Naši buržuji, ne zadovoljavajući se time što im na raspolaganju stoje žene i kćeri njihovih proletera – da o zvaničnoj prostituciji i ne govorimo – nalaze glavno zadovoljstvo u tome da zavode supruge jedni drugima.

Buržoaski brak u stvarnosti je zajednica supruga. Komunistima bi se najviše moglo prebaciti da, na mesto licemerno prikrivene, hoće da uvedu zvaničnu, otvorenu zajednicu žena. Uostalom, po sebi se razume da sa ukidanjem sadašnjih odnosa proizvodnje iščezava i zajednica žena koja iz njih proizlazi, tj. zvanična i nezvanična prostitucija.

Komunistima je, dalje, prebačeno da hoće da ukinu otadžbinu, narodnost.

Radnici nemaju otadžbine. Njima se ne može uzeti ono što nemaju. Ali kako proletarijat prvo mora da osvoji političku vlast, da se podigne do nacionalne klase, da se sâm konstituiše kao nacija, to je i on još nacionalan, mada nikako u smislu buržoazije.

Nacionalna odvajanja i suprotnosti naroda sve više iščezavaju već s razvitkom buržoazije, sa slobodom trgo-

račun svog novog gospodara i da mu šapće u uho proročanstva koja su više ili manje bila puna zloslutnosti.

Na ovaj način postao je feudalistički socijalizam, upola žalopojka, upola paskvila, upola odjek prošlosti, upola pretnja budućnosti, pogađajući katkad buržoaziju u srce gorkom, duhovito poražavajućom osudom, ali uvek delujući komično potpunom nesposobnošću za shvatanje toka moderne istorije.

Oni su mahali proleterskom prosjačkom torbom kao barjakom, da bi za sobom okupili narod. Ali kad god je narod pošao za njima, spazio je na njihovim zadnjicama stare feudalne grbove i razbežao se uz glasan smeh bez respekta.

Ovu predstavu priredio je jedan deo francuskih legitimista i Mlada Engleska.[1]

Kad feudalci dokazuju da je njihov način eksploatacije bio drukčiji od buržoaske eksploatacije, zaboravljaju samo to da su oni eksploatisali pod sasvim različitim i sada preživelim okolnostima i uslovima. Kada dokazuju da pod njihovom vladavinom nije postojao moderni proletarijat, zaboravljaju samo to da je baš moderna buržoazija bila nužni izdanak njihovog društvenog poretka.

Inače, oni tako malo prikrivaju reakcionarni karakter svoje kritike, da se njihova glavna optužba protiv buržoazije sastoji upravo u tome kako se pod njenim režimom razvija klasa koja će baciti u vazduh celi stari društveni poredak.

Oni buržoaziji više prebacuju to što stvara revolucionarni proletarijat, nego što uopšte stvara neki proletarijat.

Zbog toga u političkoj praksi oni učestvuju u svima nasilnim merama protiv radničke klase, a u običnom životu zadovoljavaju se time da uprkos svima naduvenim frazama pokupe zlatne jabuke, i da vernost, ljubav i čast zamene trgovinom vune, repe i rakije.[1]

Kao što je pop uvek išao ruku pod ruku s feudalcem, tako isto ide i popovski socijalizam s feudalističkim.

Ništa nije lakše nego socijalistički prefarbati hrišćanski asketizam. Zar nije i hrišćanstvo grmelo protiv privatne svojine, protiv braka, protiv države? Zar nije propovedalo da ih treba zameniti dobročinstvom i prosjačenjem, celibatom i umrtvljenjem puti, životom u ćeliji i crkvom? Hrišćanski socijalizam samo je sveta vodica kojom pop blagosilja srdžbu aristokrata.

b) Sitnoburžoaski socijalizam

Feudalna aristokratija nije jedina klasa koju je buržoazija srušila i čiji su uslovi života zakržljali i uginuli u modernom buržoaskom društvu. Srednjovekovna sitna buržoazija i sitni seljački stalež bili su preteče moderne buržoazije. U zemljama koje su industrijski i trgovački manje razvijene ova klasa životari i dalje pored buržoazije koja se uzdiže.

U zemljama gde se razvila moderna civilizacija obrazovala se jedna nova sitna buržoazija, koja lebdi između proletarijata i buržoazije i koja se stalno nanovo formira kao dopunski deo buržoaskog društva, ali konkurencija stalno baca u proletarijat njene članove. Štaviše, ovi čak vide da se sa razvitkom krupne industrije približuje dan kada će taj sloj potpuno nestati kao samostalan deo modernog društva i kada će u trgovini, manufakturi poljoprivredi biti zamenjen nadzornicima i slugama.

[1] *Legitimisti* – partija plemićkih veleposednika, pristalica »legitimne« burbonske monarhije. »*Mlada Engleska*« – grupa engleskih aristokrata, političara i književnika, pristalica Konzervativne partije, obrazovana oko 1842. Predstavnici »Mlade Engleske« bili su Dizraeli, Tomas, Karlajl i dr. – *Prev.*

[1] Ovo se odnosi poglavito na Nemačku gde agrarno plemstvo i junkeri najveći deo svojih imanja eksploatišu za svoj račun pomoću svojih upravitelja, a pored toga su krupni proizvođači šećera od repe i rakije od krompira. Bogatiji engleski aristokrati nisu još dotle doterali; ali i oni znaju kako se opadajuća renta može da nadoknadi davanjem svoga imena više ili manje sumnjivim osnivačima akcionarskih društava. (*Engelsova napomena u engleskom izdanju od 1888.*)

2. KONZERVATIVNI ILI BURŽOASKI SOCIJALIZAM

Jedan deo buržoazije želi da otkloni socijalna zla, kako bi osigurao opstanak buržoaskog društva.

Ovamo spadaju ekonimisti, filantropi, humanisti, popravljači položaja radničke klase, organizatori dobrotvorstva, zaštitnici životinja, osnivači trezvenjačkih društava, budžaklijski reformatori svih mogućih vrsta. Ovaj buržoaski socijalizam izgrađen je u čitave sisteme.

Za primer navodimo Prudonovu »Filozofiju bede«.

Socijalistički buržuji žele životne uslove modernog društva bez borbi i opasnosti koje iz njih nužno proizlaze. Oni žele postojeće društvo s odbitkom elemenata koji ga revolucionišu i razaraju. Oni žele buržoaziju bez proletarijata. Naravno da buržoazija zamišlja svet u kome ona vlada kao najbolji svet. Buržoaski socijalizam izgrađuje ovu utešnu predstavu u polusistem ili u celi sistem. Kad on poziva proletarijat da ostvari njegove sisteme da bi ušao u novi Jerusalim, on u stvari traži od njega samo to da ostane u današnjem društvu, ali da se oslobodi mržnjom zadahnutih predstava o njemu.

Drugi, manje sistematski, a više praktičan oblik socijalizma trudio se da radničkoj klasi ogadi svaki revolucionarni pokret, dokazujući da njoj ne može koristiti ova ili ona politička promena, već samo promena materijalnih uslova života, ekonomskih odnosa. Ali pod promenom materijalnih uslova života ovaj socijalizam nikako ne razume ukidanje buržoaskih odnosa proizvodnje, koje je mogućno samo revolucionarnim putem, već administrativne poboljšice koje se vrše na tlu ovih odnosa proizvodnje, koje, dakle, u odnosu kapitala i najamnog rada ne menjaju ništa, već u najboljem slučaju smanjuju buržoaziji troškove njene vladavine i uproščavaju njeno državno gazdinstvo.

Svoj odgovarajući izraz dostiže buržoaski socijalizam tek tamo gde postaje gólom govorničkom figurom.

Slobodna trgovina! u interesu radničke klase; zaštitne carine! u interesu radničke klase; ćelijski kazamati! u interesu radničke klase: to je poslednja, jedina ozbiljno smišljena reč buržoaskog socijalizma.

Socijalizam buržoazije sastoji se upravo u tvrđenju da su buržuji buržuji – u interesu radničke klase.

3. KRITIČKO-UTOPIJSKI SOCIJALIZAM I KOMUNIZAM

Ovde mi ne govorimo o literaturi koja je u svima velikim modernim revolucijama izgovorila zahteve proletarijata (spisi Babefa itd.).

Prvi pokušaji proletarijata u vreme opšte uznemirenosti, u periodu rušenja feudalnog društva, da neposredno sprovede svoj sopstveni klasni interes, nužno su se razbili o nerazvijenost samog proletarijata, kao i o nepostojanje materijalnih uslova za njegovo oslobođenje, koji su upravo proizvod tek buržoaske epohe. Revolucionarna literatura koja je pratila ove prve pokrete proletarijata po svojoj je sadržini nužno reakcionarna. Ona propoveda opšti asketizam i grubo jednačarstvo.

Pravi socijalistički i komunistički sistemi, sistemi Sen Simona, Furijea, Ovena itd. pojavljuju se u prvom nerazvijenom periodu borbe između proletarijata i buržoazije, koji smo gore prikazali. (Vidi: Buržoazija i proletarijat).

Pronalazači ovih sistema vide, doduše, suprotnost klasa, kao i dejstvo razornih elemenata u samom vladajućem društvu. Ali oni ne vide na strani proletarijata nikakvu istorijsku samoaktivnost, nikakav njemu svojstven politički pokret.

Pošto razvitak klasnih suprotnosti ide ukorak s razvitkom industrije, to oni ne nalaze ni materijalne uslove za oslobođenje proletarijata i traže neku socijalnu nauku, socijalne zakone da bi stvorili te uslove.

Glava I

Društveno-ekonomski i politički odnosi u savremenom svetu

Domonopolistički kapitalizam

Kapitalistički društveni sistem u svom klasičnom obliku pripada prošlosti.

U periodu slobodne konkurencije kapitalizam je razvio proizvodne snage i tehniku proizvodnje, ali je stvorio i uslove i društvene snage koji na različite načine sve više vrše na njega pritisak, zaoštravaju njegove unutrašnje protivrečnosti i traže njegovu promenu kao sistema. Odlučujući deo tih snaga jeste radnička klasa koja postaje nosilac svesne socijalističke akcije za likvidaciju kapitalizma.

Snažno razvijajući proizvodne snage društva, kapitalizam je izvršio industrijsku revoluciju u nizu zemalja, naučno organizovao proizvodnju u granicama preduzeća, doveo do ogromnog povećanja produktivnost rada, razvio nacionalno i stvorio svetsko tržište. Sve većom podelom rada u nacionalnim, pa i u međunarodnim razmerama, kapitalizam je proširio društveni karakter rada, vršeći stalno podruštvljenje proizvodnje, koje, međutim, i dalje ostaje u granicama privatnog kapitalističkog upravljanja i privatnog prisvajanja društvenog proizvoda.

Razvitak kapitalizma je značio eksproprijaciju i raspadanje sitnih proizvođača, formiranje i eksploataciju radničke klase.

Pokretačka snaga kapitalističke proizvodnje jeste profit. Privatna kapitalistička svojina nad sredstvima za proizvodnju, privatno prisvajanje, profit kao cilj proizvodnje i anarhičnost u razvitku kapitalističke privrede dolaze sve više u sukob s društvenim karakterom proizvodnje, sa organizacijom proizvodnje u celini i sa opštim potrebama društva. Naročito je došao u sukob položaj neposrednih proizvođača, kao eksploatisanih najamnih radnika, s njihovim sve većim značajem u proizvodnji i s njihovim ekonomskim težnjama.

Razvitak kapitalizma su pratili sve veće gomilanje bogatstva, sve veća koncentracija i centralizacija kapitala, koncentracija ekonomske i političke moći u rukama sve manjeg broja kapitalista, dok se na drugoj strani stvarala sve mnogobrojnija armija eksploatisanog proletarijata, što je dovelo do pooštrenja osnovnih klasnih suprotnosti i klasne borbe u kapitalističkom društvu.

U periodu liberalnog kapitalizma industrijski razvitak se koncentrisao uglavnom u zapadnoevropskim zemljama i u Sjedinjenim Američkim Državama, dok su druge zemlje, najvećim delom, bile proizvođači sirovina. Industrijski razvijene zemlje potčinile su zemlje–proizvođače sirovina i time stvorile podlogu za svoj brži razvitak, kočeći razvoj ostalih delova sveta.

Na toj osnovi i u tim suprotnostima razvijao se kapitalistički sistem, čije su zakone nastajanja i razvitka, kao i neminovnost njegovog propadanja otkrili, naučno analizirali i objasnili Marks i Engels.

O monopolističkom kapitalizmu

Monopolistički kapitalizam se javio na višem stepenu razvitka proizvodnih snaga kapitalizma, na osnovi koncentracije proizvodnje i centralizacije kapitala, kao i dominirajućeg položaja finansijskog kapitala.

Promene u kapitalističkom društvu i jačanje antikapitalističkih snaga

Ekonomske i političke suprotnosti u monopolističkom kapitalizmu, krize i imperijalistički ratovi zaoštrili su revolucionarnu borbu radničke klase i radnih ljudi u kapitalističkim zemljama, kao i revolucionarno-oslobodilačku borbu u kolonijalnim i zavisnim zemljama. Taj proces je doveo do oktobarske revolucije, do socijalističkih revolucija u Jugoslaviji, Kini i drugim zemljama, do uvođenja socijalističkog društvenog sistema u nizu zemalja, a isto tako i do oslobođenja i do političke nezavisnosti mnogih kolonijalnih i zavisnih zemalja.

Nove društveno-ekonomske pojave, politička zbivanja poslednjih decenija (od oktobarske revolucije, preko krupnih događaja kao što je velika ekonomska kriza od 1929. do 1934. godine, pa do drugog svetskog rata) nove pobede socijalističkih snaga u nizu zemalja i raspadanja kolonijalnog sistema – izazvali su dalje krupne promene u kapitalističkom društvu. Te promene se najvećim delom odigravaju na liniji jačanja državnokapitalističkih tendencija i rezultat su delovanja raznovrsnih društvenih, ekonomskih i političkih faktora.

Na te su promene uticali: razvitak proizvodnih snaga, sve veća društvena podela rada i jačanje društvenog karaktera proizvodnje uopšte, u razvijenim kapitalističkim zemljama, kao i u svetskim razmerama. Kapitalizam nije više u stanju da u svojim dosadašnjim oblicima obezbeđuje nesmetanu proširenu društvenu reprodukciju. Kapitalistički produkcioni odnosi više ne odgovaraju izvanredno razvijenim proizvodnim snagama, koje se, usled razvitka savremene nauke i tehnike, ubrzano dalje razvijaju.

Neravnomernost privrednog razvitka raznih oblasti sveta u uslovima kapitalizma – otežava dalje napredovanje svetske privrede u celini, pa samim tim i visoko industrijalizovanih kapitalističkih zemalja. Ova se neravnomernost ne može ukloniti u okviru dosadašnjih, kapitalističkih odnosa između razvijenih i nerazvijenih zemalja.

Brojčani porast i organizaciono snaženje radničke klase, revolucije, ustanci, masovni štrajkovi, svesna i spontana borba i akcije radničke klase i uopšte radnih ljudi na političkom, ekonomskom i socijalnom polju, kao i sve veći njihov uticaj i učešće u društvenom životu – vode daljem slabljenju kapitalističkog sistema i jačanju socijalističkih snaga.

Socijalistička revolucija i izgradnja u Sovjetskom Savezu i u nizu drugih zemalja znatno su uticale na jačanje socijalističkih snaga u svetu svojim delovanjem na kapitalistički sistem, kao i otvaranjem perspektive radničkoj klasi i kolonijalnim narodima u njihovoj borbi protiv imperijalizma, a za brži ekonomski i društveni razvoj na novoj, društvenoj osnovi.

Drugi svetski rat je zahtevao maksimalne napore nacionalnih privreda, regulisanje i usmeravanje privrednog razvoja u nacionalnim razmerama, široku i sveobuhvatnu primenu metoda ratne privrede, što je takođe uticalo na jačanje etatističkih tendencija u kapitalizmu.

Novi uspesi i polet radničke klase i drugih progresivnih snaga, nastali kao posledice pobede nad fašizmom u toku drugog svetskog rata, delovali su, sa svoje strane, na promene u kapitalističkom sistemu. Tome doprinosi i novi, epohalni napredak nauke i tehnike posle drugog svetskog rata.

Oslobodilački pokreti zavisnih i kolonijalnih naroda doveli su do stvaranja niza novih nezavisnih država, koje se, da bi ubrzale svoj ekonomski i društveni razvoj i učvrstile svoju nezavisnost, ne orijentišu na klasični kapitalistički put razvitka, već na državno usmeravanje i uprav-

Savremeni imperijalistički hegemonizam.
Borba za nezavisnost i ravnopravnost naroda

Iz državnokapitalističkog monopola raste ne samo težnja za održavanjem postojećih odnosa nacionalnog ugnjetavanja i kolonijalne eksploatacije, već i tendencija ka hegemoniji nad drugim narodima i ka svetskoj hegemoniji. Savremeni hegemonizam ne izražava samo nastojanje da se održe ostaci klasičnog kolonijalizma, koji je borbom naroda za nezavisnost postao neodrživ i sve više se raspada, već predstavlja preobraženi oblik kolonijalizma u sadašnjim uslovima. Imperijalistički hegemonizam se prilagođava formalnoj nezavisnosti odnosno formalnoj ravnopravnosti naroda, kako bi ove učinio ekonomski i politički zavisnim od sila koje raspolažu velikom koncentracijom ekonomske i političke snage. U borbi za taj cilj politički predstavnici buržoazije u današnjim uslovima često se služe i ideološko-političkim instrumentima poput lažne brige o demokratiji, slobodi itd. Ukidajući ili bitno ograničavajući na taj način stvarnu nezavisnost i ravnopravnost naroda, nosioci imperijalističkog hegemonizma teže za tim da ih pretvore u svoja ekonomska, politička i vojna uporišta u borbi za proširivanje sfere svoje hegemonije i ovog ili onog vida ekonomske eksploatacije. Samim tim je imperijalistički hegemonizam stalan izvor opasnosti od novog svetskog rata. U određenim uslovima ova opasnost postaje utoliko veća ukoliko se hegemonistička uloga određene države ili grupe država pretvara u snažan međunarodni sistem koji dejstvuje isključivo sa pozicije sile, i ukoliko je na podlozi državnog kapitalizma buržoazija sposobna da pokrene i organizuje i druge društvene snage radi sprovođenja svoje hegemonističke unutrašnje i spoljne politike.

Borba za hegemoniju ne predstavlja uvek samo isključivi interes buržoazije i državnokapitalističke birokratije određene zemlje ili grupe zemalja. Ona u datim uslovima dobiva i podršku ne samo srednjih društvenih slojeva već i pojedinih slojeva radničke klase.

Još su Marks i Lenjin govorili o društvenim posledicama koje nastaju kada buržoazija pojedinih razvijenih zemalja uspeva da delove radničke klase, pa čak i celu radničku klasu, stavi u izvesnom smislu u povlašćeni materijalni položaj prema ostalim delovima radničke klase, odnosno prema radničkoj klasi i radnim masama drugih zemalja.

U današnje vreme takva praksa u razvijenim kapitalističkim zemljama igra neuporedivo veću ulogu nego u prošlosti.

Tu se radi o mogućnostima da vodeće snage buržoazije na bazi ekstraprofita u izvesnom smislu »potkupljuju« pojedine delove radničke klase i o tome da veća razvijenost proizvodnih snaga i veća produktivnost rada omogućuju znatno više životni standard u razvijenim zemljama nego u ostalim delovima sveta.

Ta je praksa neposredan proizvod privilegovanih pozicija koje drže vladajuće snage razvijenih zemalja u odnosu na nerazvijene zemlje. Takve privilegovane pozicije su pojedine zemlje neposredno ili posredno stekle zahvaljujući kolonijalnoj eksploataciji, ostajanjem van ratnih sukoba ili određenoj ulozi u međunarodnoj podeli rada ili usled drugih povoljnih istorijskih uslova. Privilegovane pozicije su im omogućile da dugotrajnim sticanjem ekstraprofita daleko odmaknu u razvitku proizvodnih snaga u poređenju s većim delom ostalog sveta, što im omogućuje da i posle oslobađanja kolonija zadrže vanredno povlašćen položaj u svojim odnosima s nerazvijenim zemljama. Na taj način razvijene kapitalističke zemlje ipak uspevaju i sada kada se kolonijalni sistem ubrzano raspada da više ili manje reprodukuju svoj privilegovani položaj i s njim vezane ekstraprofite.

Iz svih tih razloga su vladajući krugovi tih zemalja ekonomski i politički više u mogućnosti da udovolje ma-

su dosad na put socijalističke izgradnje stupile uglavnom relativno zaostale zemlje, s nerazvijenim proizvodnim snagama i malobrojnom radničkom klasom. Što je neizbežno dalo svoj pečat oblicima i metodima dosadašnje socijalističke izgradnje. Razvlašćenje buržoazije i perspektiva privrednog porasta oslobodili su energiju radnih ljudi do te mere da su omogućili velike rezultate u stvaranju i proširivanju ekonomske baze, a naročito teške industrije i energetskih izvora. Boreći se protiv robno-kapitalističke stihije, socijalizam je u mogućnosti da vrši radikalnu promenu društvenih odnosa na selu i da razvija modernu poljoprivrednu proizvodnju. Socijalizam se afirmisao kao društveno-ekonomski sistem koji uspeva da najbrže razvije sredstva za proizvodnju i da postigne najbrži tempo porasta nacionalnog dohotka. Na toj osnovi nastaje i duboka promena u socijalnoj strukturi društva, koja se posebno izražava u porastu udela radnika i inteligencije i njihove uloge u društvenim kretanjima.

Socijalizam je definitivno prestao da bude samo idejno strujanje, politički pokret ili društveni »eksperiment«. Savremeni socijalizam postao je materijalna snaga, ekonomski, socijalni i kulturni faktor koji vrši odlučujući uticaj na svetski društveni razvitak. Samim svojim postojanjem on dejstvuje najrazličitijim sredstvima, svesnom akcijom ljudi, na društvene, ekonomske i političke procese u svim zemljama, i neprekidno menja sliku sveta, menja kapitalistički svet i menja samog sebe.

Uticaj socijalističkog, revolucionarnog preobražaja na ekonomska i društvena kretanja u svetu

Pod uticajem postignutih rezultata u razvitku socijalizma, dolaze u kapitalističkom svetu do izraza ekonomski i socijalni činioci koji utiču na dalje zaoštravanje postojećih

protivrečnosti i čine sve neizbežnijim podruštvljenje sredstava za proizvodnju pa time i prelaze ka socijalističkim odnosima. Istovremeno jačaju i subjektivne snage socijalizma i društveni uticaj radničke klase. Radnička klasa je, u stvari, u mnogim zemljama već postala takav društveni i politički faktor koji je sposoban da vrši, i koji zaista vrši, bitan uticaj na društveni razvitak i na aktuelnu politiku državnih vrhova. I u uslovima kada se ne nalazi na vlasti, radnička klasa svojom snagom i svojim pritiskom stalno jača i razvija one društveno-ekonomske faktore koji razbijaju jedinstvo kapitalističkog sistema i čine pobedu socijalističkih snaga sve više neizbežnom.

Sem toga, u nerazvijenim zemljama koje su se tek oslobodile kolonijalnog ropstva ispoljavaju se tendencije, a postoje i mogućnosti, da se mimoidu određene faze kapitalističkog razvoja i da se neposredno pređe na izgradnju ekonomskih osnova za razvoj socijalizma. Jedino ovakav kurs može u tim zemljama obezbediti brži razvitak proizvodnih snaga odnosno oslobođenje tih zemalja iz okova vekovne ekonomske i kulturne zaostalosti. U takvim uslovima i sami oblici državnog kapitalizma mogu igrati i igraju za određeno vreme progresivnu ulogu. Mlada radnička klasa u tim zemljama, dajući podršku takvim naporima i boreći se za kontrolu nad mehanizmom upravljanja podržavljenim sredstvima za proizvodnju, kao i za bolje uslove rada i života – u isto vreme priprema sebi put za izvojevanje odlučujućeg uticaja u državnoj vlasti, na osnovu svoje saradnje s najširim radnim masama i progresivnim pokretima.

Dalji porast socijalističkih snaga

Razvitak socijalizma u savremenom svetu odražava preplitanje i uzajamno povezivanje ekonomskog i političkog delovanja već postignutih rezultata socijalističke izgradnje

u nizu zemalja, kao i najrazličitijih revolucionarnih i evolutivnih procesa u kapitalističkim zemljama. Ti procesi odvijaju se putem revolucionarnih, parlamentarnih i drugih oblika borbe, kao i putem raznovrsnih oblika saradnje i ideološke borbe u socijalističkim i drugim progresivnim društvenim pokretima. Ekonomske i političke snage socijalizma narastaju, a od jačine i subjektivne sposobnosti svesnih socijalističkih snaga pojedinih zemalja zavisi stepen razvijenosti i čvrstina socijalističkih odnosa i efikasnost socijalističke demokratije.

Na dalji porast proizvodnih snaga utiče razvitak nauke i tehnike. Nova epohalna otkrića, kao nuklearna energija, elektronika, automatizacija, otkrića u biološkim naukama itd. ubrzavaju razvitak proizvodnih snaga društva. Okviri kapitalističkog društva postali su tesni za narasle proizvodne snage.

Kapitalistički način proizvodnje, kapitalistički društveni sistem nalazi se u završnoj fazi. Čovečanstvo, sa svim svojim ekonomskim i drugim društvenim odnosima, stupa – veoma različitim putevima – u period preobražaja ka socijalizmu. Socijalizam sve više postaje stvar prakse svih naroda, sve više postaje jedinstven svetski proces i svetski sistem.

To ne znači da je kapitalizam iscrpeo sve svoje unutrašnje mogućnosti i da više ne može kočiti i ugroziti vodeću društvenu ulogu socijalističkih snaga. Kapitalistički sistem je još snažan svetski faktor. Kao takav, on još dejstvuje svojim uticajima čak i na unutrašnji razvoj socijalističkih zemalja, a pogotovu u bitnim društvenim kretanjima u kapitalističkim zemljama.

Međutim, ništa više ne može zaustaviti dalje raspadanje kapitalističkog društvenog sistema i taj proces će ići utoliko brže ukoliko napredak socijalističkih odnosa u zemljama gde je vlast u rukama socijalističkih snaga bude snažniji i ukoliko radnički pokret u kapitalističkim zemljama bude sposobniji da iskoristi veoma široke mogućnosti i raznovrsne oblike borbe za uticaj na društvena kretanja.

Na taj način i problemi unutrašnjeg razvitka socijalističkih zemalja i socijalističkih odnosa sve više postaju dominantno društveno pitanje savremenog čovečanstva. Epoha u kojoj čovečanstvo danas živi već je postala prvenstveno epoha uvođenja i učvršćivanja novih društvenih, političkih i kulturnih oblika, zasnovanih na socijalističkim ekonomskim odnosima. Socijalistička misao nije više usmerena samo na rušenje starog kapitalističkog sistema; ona gleda dalje; ona mora da odgovara na pitanja daljeg razvitka socijalizma i njegove izgradnje na osnovi analize datih protivrečnosti u kojima se socijalizam kreće napred i mnogobrojnih prelaznih društvenih procesa kroz koje rastu i oblikuju se socijalistički odnosi među ljudima.

Razumljivo je da ti procesi često prolaze kroz teške borbe, grčeve, greške, lutanja i privremene poremećaje. Takve su borbe i teškoće pratile svako probijanje novih puteva u istoriji ljudskog društva. Neprijatelji socijalizma se uzalud nadaju i raduju takvim teškoćama i poremećajima. Teškoće te vrste ne mogu okrenuti točak istorije unazad. One samo podstiču najnaprednije socijalističke snage da savladaju preživelo i da pronađu bolji, pravi put daljeg kretanja. Jugoslovenski komunisti se ponose što mogu doprineti svoj udeo tom velikom istorijskom zadatku savremenog čovečanstva.

Različiti oblici u razvitku socijalizma

Ni savremeni socijalizam nije niti može biti čist i homogen. U njemu se prepliću ostaci starih sistema, u njemu deluju zakonitosti robne proizvodnje. Određene protiv-

i političke organe. Revolucija ne može preko noći promeniti ekonomsku bazu i ukinuti nemaštinu i lične materijalne tegobe ljudi, niti može preko noći izmeniti društvenu svest, koja se formirala u uslovima eksploatacije i bede. Zaostala shvatanja u radnim masama, osećanje nezadovoljenih potreba, sitnosopstvenički egoizam itd. često se vezuju s reakcionarnim ideološkim i političkim strujanjima, čije je poreklo u ostacima starog društva ili u drugim uticajima tudim socijalizmu.

Anarhističke pojave

Jedna od manifestacija te zaostale društvene svesti jeste pojava slepog, destruktivnog anarhizma. Ukoliko se ispoljava u redovima radničke klase, on je prvenstveno odraz stihijske, slepe reakcije na objektivne teškoće i probleme prelaznog doba, to jest stalne protivrečnosti između potreba i društvenih materijalnih mogućnosti, na razgranjavanje birokratizma ili drugih deformacija i njihovog pritiska na celokupno društvo. Pojava anarhizma je posledica objektivnih i subjektivnih slabosti činilaca socijalističkog napretka i odraz stihijskog pritiska radničke klase u pravcu ubrzanja društvenih kretanja i nerazvijenosti njene socijalističke svesti. U pojedinim društvenim slojevima, naročito među inteligencijom, u srednjim slojevima i u malograđanskom elementu, a isto tako i u delovima radničke klase, anarhizam se često pojavljuje kao reakcija na teškoće prelaznog doba uopšte, kao povlačenje s fronta borbe za socijalizam, koje se prikriva apstraktnim slobodarstvom, koje je u stvari pseudoslobodarstvo. Kao takav, destruktivni malograđanski anarhizam i apstraktni liberalizam ne predstavljaju nikakvu samostalnu društvenu i idejno-političku snagu, već nastupaju samo kao prethodnik drugih antisocijalističkih snaga. Oni pripremaju put bilo još snažnijoj afirmaciji birokratizma, bilo snaga-

ma buržoaske kontrarevolucije, koje na takvim talasima – kao i na ostacima sitnosopstveničkog egoizma i na drugim sličnim pojavama zaostale društvene svesti masa – pokušavaju da se ponovo vežu s masama i da povrate bar neke od svojih izgubljenih privilegija.

Pojave birokratizma

Značajan uticaj na socijalistički razvitak u doba prelaza iz kapitalizma u socijalizam dobiva pojava etatističkog birokratizma i birokratizma uopšte. Pobedničkoj radničkoj klasi država je neophodno potrebna za duži ili kraći istorijski period ne samo kao instrument borbe protiv ostataka starog društva već i radi uspostavljanja i učvršćenja ekonomskih odnosa zasnovanih na društvenoj svojini nad sredstvima za proizvodnju kao dominantnih društvenih odnosa. U prelaznom periodu, kada društvo još nije izgradilo novu osnovu ili se još nije na njoj učvrstilo i nije našlo nove mehanizme privrednog i društvenog upravljanja, socijalistička država dobiva naročitu progresivnu ulogu u privrednom i društvenom upravljanju.

Oblici centralizovanog državnog upravljanja sredstvima za proizvodnju, zasnovanog na raznim vidovima državne svojine i upravne vlasti državnog aparata, odigrali su u razvitku socijalizma u datim istorijskim uslovima pozitivnu ulogu, a u određenim okvirima oni i danas imaju, i imaće, takvu ulogu. To naročito važi za one nerazvijene zemlje koje su stupile na put socijalističkog razvitka i u kojima je specifična isprepletenost socijalističkih, državno-kapitalističkih i drugih elemenata, neophodna i progresivna za određeni period. Takva vrsta državnog upravljanja privrednim životom predstavlja u socijalističkim zemljama nužnost sve dotle dok se ne smanje osnovna područja zaostalosti i ne oblikuju društveni centralizovani i decentralizovani demokratski mehanizam

prestaju da dejstvuju i one društvene snage koje su karakteristične za poslednje faze kapitalizma.

Radnička klasa i njene najnaprednije snage, i svesno i stihijski, suprotstavljaju se razgranjavanju tendencija koje odražavaju interese, shvatanja i težnje ostataka starog poretka. U određenim uslovima one i same mogu pasti pod uticaj raznih tuđih interesa i ideologija, što neizbežno postaje izvor niza unutrašnjih protivrečnosti. U određenim uslovima takve protivrečnosti mogu dovesti, i dovodile su, čak i do dubljih poremećaja i do privremenih političkih kriza. Protivrečnosti te vrste mogu se rešavati samo postepeno, dugotrajnim evolutivnim procesima i borbom mišljenja, u skladu s razvitkom materijalne baze socijalističkog društva, i s formiranjem socijalističke društvene svesti.

Izgradnja socijalizma, prema tome, ne može se svesti na neku mirnu, ravnomernu delatnost vodećih snaga socijalističkog društva, već predstavlja organski društveni proces koji se razvija preko svojih unutrašnjih protivrečnosti. U takvom procesu socijalističko društvo odstranjuje ostatke eksploatatorskih sistema i njihove ideologije, kao i sopstvene prelazne i preživele odnose i oblike, sopstvene greške i konzervativizam. Tim putem dolazi do izraza težnja čoveka ka sve boljim i višim ostvarenjima, što je nerazdvojno vezano za razvitak socijalizma.

Vodeća uloga socijalističkih snaga
i svesno usmeravanje unutrašnjih procesa

Komunisti i vodeće socijalističke snage uopšte, raspolažući idejnim oružjem naučnog socijalizma, oslanjajući se na plansko upravljanje podruštvljenim sredstvima za proizvodnju, imaju velike mogućnosti za svesno usmeravanje tih procesa i za razrešavanje protivrečnosti. To ne

znači da su bilo koje vodeće socijalističke snage time automatski postale sposobne da otkriju i da uvek progresivno ocene sve vidove društvenog kretanja; niti da su imune od stihijskih uticaja koji nastaju na bazi unutrašnjih društvenih protivrečnosti. Ti uticaji često guraju socijalističke snage ili ka birokratizmu i konzervativnom zadržavanju na preživelim oblicima socijalističkog razvitka ili ka »kaskanju na repu« malograđanskog anarhizma i pseudoliberalizma. U takvim slučajevima vodeće socijalističke snage gube, na određenim sektorima, stvarnu rukovodeću ulogu, ostavljaju stvari na milost i nemilost stihiji i reakcionarnim uticajima, čine greške i prouzrokuju privremene ili trajne stagnacije i deformacije.

Neuspesi i politički poremećaji uvek su prva posledica takvih grešaka i deformacija. Ali oni u isto vreme podstiču i ka naprednijim i demokratskijim oblicima i odnosima u socijalističkom društvu.

Protivrečnosti i suprotnosti te vrste predstavljaju bitnu karakteristiku doba prelaza od kapitalizma ka socijalizmu i dolaze do izraza u celokupnoj strukturi društva. One se u socijalističkom društvu prelaznog doba mogu razrešavati u procesu postepenih evolucija i stalnog napretka socijalističkih odnosa. Teškoće objektivnih uslova u kojima se u nekoj zemlji izgrađuje socijalističko društvo ili deformacije izazvane subjektivnim greškama rukovodećih socijalističkih snaga ili preživeli oblici sistema – mogu, u pojedinim slučajevima i u određenim uslovima, izazvati grčeve i teže društvene i političke poremećaje. Ali i takve prolazne krize – kada se sagledaju njihovi pravi uzroci – predstavljaju samo podsticaj snažnijem i bržem napretku socijalizma, snažnijem i bržem razvitku socijalističke društvene svesti i savladivanju preživelog, podsticaj novoj reprodukciji rukovodeće uloge najnaprednijih socijalističkih snaga.

demokratije« govore o porastu jednog procesa i o konačnoj krizi buržoaske demokratije. U stvari su sva ta previranja samo odraz činjenice da savremeni razvoj u sve oštrijoj formi postavlja pitanje društvenog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, a time i pitanje vlasti u celini.

Sve značajnija postaje borba radničke klase za učešće radnika u upravljanju u nacionalizovanoj industriji. Od uspešnog razvitka te borbe zavisi i stepen razvitka takozvane ekonomske demokratije, jačanje političkih i društvenih pozicija radničke klase, smanjenje uloge birokratije i uočavanje suštine savremenih tehnokratskih tendencija. Kapitalistička klasa je primorana da i na tom području pravi manje ustupke, pokušavajući da raznim formama učešća radnika u upravljanju privredom ulije sadržaj koji neće bitno ograničiti pravo kapitalista – vlasnika, pokušavajući ujedno da te ustupke koristi za slabljenje borbe i pritiska radničke klase. Radnička klasa postaje svesnija svojih mogućnosti i ograničenosti dosadašnjih ustupaka.

U sadašnje vreme, u toku neposredne svakodnevne borbe radnih masa na rešavanju pitanja koja se tiču njihovih ekonomskih interesa i demokratskih prava – postavljaju se i takva pitanja kao što su: nacionalizacija i drugi oblici podruštvljavanja sredstava za proizvodnju i ekonomskih funkcija, upravljanje u preduzećima i razni vidovi samoupravljanja, borba protiv birokratizma, razvoj demokratije, položaj radnih ljudi u proizvodnji i društvu, učešće i kontrola radnika, radnih ljudi, potrošača, u organima privrednog upravljanja itd.

Sva ta pitanja su od bitnog značaja za radnički pokret u celini, kao oblici borbe za jačanje društvenog uticaja radničke klase, za njeno ujedinjavanje, za razvijanje njene socijalističke svesti, za vlast.

U nerazvijenim zemljama rešavajući faktor bržeg ekonomskog i društvenog napretka postaje saradnja mlade radničke klase s najširim slojevima naroda, koji su

zahvaćeni antiimperijalističkom borbom, kao i aktivna borba radničke klase protiv pokušaja da napori oslobođenih nacija u cilju savladavanja zaostalosti i ekonomske zavisnosti budu iskorišćeni od strane buržoaskih elemenata radi sopstvenog bogaćenja i sopstvene ekonomske i političke afirmacije. Te težnje radničke klase ogledaju se i u njenim zahtevima da dobije snažniji uticaj na komandne pozicije u društvu, na upravljanje podržavljenim ekonomskim funkcijama, kao i u nejnom otporu pokušajima da podržavljena sredstva za proizvodnju ponovo predu u privatne ruke.

Dosadašnji uspesi revolucionarne borbe radničke klase, jačanje političkih i ekonomskih činilaca socijalizma, sve veća uloga državnokapitalističkih odnosa u savremenom kapitalizmu, rađanje socijalističkog svetskog sistema i drugi mnogobrojni faktori savremenog društvenog razvitka – sve to daje i davaće i ubuduće radničkoj klasi više izgleda no ranije da u pojedinim zemljama, u određenim uslovima, može i sredstvima relativno mirne političke borbe postati vodeća snaga u društvu, dobiti odlučujući uticaj u vlasti i postepeno – prema objektivnim uslovima i svojoj političkoj snazi – obezbediti nastanak i razvitak socijalizma.

Uzajamna zavisnost različitih oblika borbe radničke klase

Mogućnost mirnog prelaza u socijalizam nikako ne znači da radnička klasa treba da se odrekne revolucionarnih sredstava u borbi za socijalizam kada zaoštrenost unutrašnjih suprotnosti i drugi uslovi traže upravo takva sredstva, to jest kada takav izlaz nameću svojom politikom reakcionarni vlastodršci. Ako bi radnički pokret podlegao oportunističkim pogledima i praksi, on bi se odrekao ne

samo svoje sopstvene društvene uloge, već i dosadašnjih pobeda socijalističke revolucije, koje su mu upravo i omogućile da danas može uspešnije primenjivati parlamentarne i druge slične metode u borbi za osvajanje rukovodeće društvene uloge. Kao revolucionarna klasa, radnička klasa će nesumnjivo i ubuduće revolucionarnom silom razbijati lance kapitalizma, imperijalizma i svakog ugnjetavanja, posebno svuda tamo gde reakcionarni vlastodršci budu pokušavali da nasiljem zadrže neumitni tok istorije i spreče radničkoj klasi i progresivnim snagama put ka vlasti. S druge strane, marksisti ne mogu dopustiti da se bilo koji oblici i sredstva borbe pretvore u princip i dogmu, koja bi sprečavala da se na određenom mestu primene oni oblici političke akcije koji odgovaraju konkretnim uslovima borbe, života i shvatanja radničke klase i progresivnih društvenih snaga uopšte.

Savremeni razvitak kratke, ali veoma bogate i poučne borbe za socijalizam pokazuje da su putevi radnih ljudi ka vlasti i socijalizmu različiti, i to različiti ne samo u raznim zemljama, već i u raznim razdobljima, što zavisi i od opšteg odnosa društvenih snaga u svetu i od konkretnih materijalnih i opštih društvenih uslova, istorijskih naslaga i političke tradicije u svakoj pojedinoj zemlji i, u vezi s tim, od snage konkretnog ekonomskog i društvenog položaja i shvatanja radničke klase i radnih ljudi uopšte.

S druge strane, ni u jednoj zemlji se borba za socijalizam ne vodi izolovano, odvojeno od razvitka međunarodnog socijalizma uopšte. Iskustva socijalističkih snaga u jednoj zemlji postaju iskustvo za sve. Uspesi socijalizma u svetu uopšte jačaju socijalističke snage u svakoj pojedinoj zemlji i olakšavaju im put ka sopstvenim uspesima.

Preplitanje, povezivanje i dopunjavanje svih postojećih oblika borbe, napori radničke klase i socijalističkih

snaga da već ostvarene socijalističke odnose oslobode od pojave birokratizma i da ih dalje razviju – jeste osnovna karakteristika društvenih zbivanja u svetu, osnovna karakteristika današnje borbe za socijalizam.

Neka iskustva iz dosadašnjeg socijalističkog razvitka u Sovjetskom Savezu i ostalim socijalističkim zemljama

Postojanje socijalističkih zemalja, a naročito dalji progresivni razvitak društvenih odnosa u njima, imaju veliki uticaj na kretanje celog društva, na dalje razvijanje međunarodnog odnosa u pravcu ravnopravnosti naroda i njihovog uzajamnog miroljubivog pomaganja, kao i u pravcu daljeg napretka i jačanja socijalizma u svetu.

Sa dosadašnjim iskustvom socijalističkog razvitka cela teorija i praksa socijalizma dobivaju čvršću podlogu, veće mogućnosti za usmeravanje socijalističkog kretanja i obuzdavanje stihije.

U tom pogledu dragoceno iskustvo međunarodnog socijalizma naročito predstavlja razvojni put socijalizma u Sovjetskom Savezu, s njegovim uspesima i pobedama, koje su ujedno uspesi i pobede međunarodnog socijalizma, kao i s njegovim teškoćama i slabostima.

Sovjetski Savez je između dva svetska rata bio prva i jedina zemlja u kojoj su socijalističke snage došle na vlast i u kojoj su se izgrađivali socijalistički društveni odnosi. Revolucionarni pokret radničke klase u ostalim zemljama i oslobodilački pokreti u kolonijama gledali su zbog toga na Sovjetski Savez kao na uzor za svoju akciju. Samim svojim postojanjem Sovjetski Savez je u periodu između dva svetska rata bio glavno uporište svim socijalističkim i progresivnim pokretima u svetu. I revolucionarni radnički pokret u Jugoslaviji dobivao je od okto-

barske revolucije i socijalističke izgradnje u Sovjetskom Savezu snažan podsticaj.

Izgradnja socijalističkih društvenih odnosa u Sovjetskom Savezu vršila se u složenim uslovima izvanredno velikih teškoća i prepreka koje su joj stajale na putu.

Proizvodne snage bile su veoma nerazvijene, a pored toga i razorene ratovima. Teška opšta zaostalost vladala je u znatnom delu ove velike zemlje. Protiv pobede oktobarske socijalističke revolucije, a kasnije protiv Sovjetskog Saveza kao prve socijalističke države, bili su upereni napori udruženih reakcionarnih imperijalističkih krugova iz celog sveta.

Na slaboj materijalnoj osnovi, kakvu je socijalizam nasledio od bivše carske Rusije, nije bio mogućan dalji razvoj socijalističkih društvenih odnosa. Nužno se nametnula ubrzana izgradnja materijalne osnove novog društva, a pre svega stvaranje krupne industrije, osnove daljeg razvitka industrije. Međunarodni položaj Sovjetskog Saveza, intrige, akcije i pretnje reakcionarnih krugova buržoazije protiv prve zemlje socijalizma još su više zaoštrili situaciju i uticali su na poznati smer razvitka.

U takvim okolnostima je celokupni društveni razvitak u Sovjetskom Savezu morao polaziti od koncentracije svih snaga na izgradnju materijalne osnove novog društva, i to sopstvenim silama. Samo tim putem bilo je moguće sprečiti restauraciju kapitalizma u Sovjetskom Savezu. Međutim, takva opšta situacija je zahtevala izvanredne napore i velika odricanja cele radničke klase i radnih ljudi Sovjetskog Saveza.

Zahvaljujući krajnjim naporima, žrtvama i odricanjima sovjetskih radnih ljudi, Sovjetski Savez je između dva svetska rata postigao u tome pravcu krupne rezultate. Stvorena je snažna industrijska baza, sposobna ne samo da očuva postignute tekovine socijalističke revolucije, već

i da obezbedi dalje razvijanje socijalističkih odnosa. Time je stvorena materijalna i politička osnova koja je olakšala razvitak socijalizma u drugim zemljama. Ti se uspesi ogledaju i u stvaranju brojno jake savremene radničke klase, inteligencije itd. što je korenito izmenilo i unutrašnju društveno-ekonomsku strukturu sovjetskog društva i subjektivne uslove za dalji razvitak proizvodnih snaga.

Postignuti uspesi bili su osnova koja je omogućila Sovjetskom Savezu da u toku drugog svetskog rata, u savezu sa ostalim silama antihitlerovske koalicije, odnese pobedu nad blokom fašističkih sila, a to je bilo od odlučujućeg uticaja na dalji progresivni razvitak današnjeg društva.

U takvoj opštoj situaciji društveni razvitak je zahtevao posebno naglašenu organizatorsku ulogu vodećih snaga društva, Komunističke partije i sovjetske države, i to pre svega u oblasti ekonomskog života, a zatim i u celokupnom društvenom životu, što je dovelo do velike koncentracije vlasti u rukama državnog aparata.

Međutim, takvu koncentraciju vlasti u državnom aparatu počelo je pratiti i ispoljavanje birokratsko-etatističkih tendencija, grešaka i deformacija u razvitku političkog sistema države, a time i oštrije i grčevitije izražavanje niza protivrečnosti tipičnih za period prelaza iz kapitalizma u socijalizam.

U krajnjoj liniji takva praksa je vodila jačanju ne samo državne vlasti, nego sve više i vladavini jednog čoveka. Na toj praksi je stvoren »kult ličnosti«, s pokušajem njegovih teoretskih i ideoloških opravdanja.

Komunistička partija Sovjetskog Saveza i sovjetski radni ljudi su za vreme Staljinovog rukovodstva uspeli da očuvaju tekovine oktobarske revolucije, da ih učvrste uspešnom industrijalizacijom i podizanjem opšteg kulturnotehničkog nivoa zemlje, da održe i razviju Sovjetski Savez kao oslonac za sve socijalističke i progresivne pokrete,

Oni su po pravilu bili revolucionarno jezgro ili najodlučniji saveznik u mnogim antiimperijalističkim pokretima i ustancima. Oni su bili najborbenije jezgro antifašističkog pokreta i antihitlerovskog rata. Komunisti su bili na čelu onih glavnih zbivanja poslednjih decenija koja su celoj istoriji čovečanstva dala novu sadržinu i nov pravac. Okupljajući najrevolucionarniji deo radničkih masa, vaspitavajući ih u duhu klasne svesti i saznanja o istorijskoj ulozi radničke klase i nastojeći da se u svakodnevnoj borbi rukovode revolucionarnom naukom Marksa, Engelsa i Lenjina, komunističke partije su bile aktivna vodeća snaga revolucionarnog procesa koji se razvijao posle oktobarske revolucije.

Tu veliku istorijsku ulogu komunistima ne mogu više osporiti niti je umanjiti nikakve klevete neprijatelja socijalizma i nikakva ogovaranja oportunista, filistara i malograđanskih frazera, čak je ne mogu umanjiti ni sopstvene, makar i vrlo krupne, greške. Bez te uloge komunista svet danas ne bi bio ono što jeste i što će neizbežno biti sutra.

U svim tim zbivanjima komunisti su predstavljali i organizovali živu revolucionarnu socijalističku akciju, takvu kakvu su široke radne mase shvatile, tražile i bile spremne da ponesu na svojim plećima. Zato su i pobeđivali. Oni će i ubuduće pobeđivati samo pod takvim uslovima.

Međutim, postignute pobede su bile praćene i određenim negativnim pojavama u međunarodnom komunističkom pokretu. To su pojave: birokratizma, dogmatizma, oportunizma prikrivenog levim frazama, sektaštva, preteranog osećanja snage, idejnog i političkog monopolizma itd. Usled takvih pojava pojedine komunističke partije nisu u dovoljnoj meri uočile da su se znatno izmenili uslovi za borbu radničke klase, nisu zapazile posledice savremenog odnosa društvenih snaga u svetu i

zato nisu uvek bile sposobne da postave sebi zadatke u skladu s takvim razvojem stvari. Usled takvog zaostajanja i pod uticajem buržoaskih snaga došlo je do pojava učaurenosti, pa i do izolacije pojedinih komunističkih partija, posebno u zemljama gde su i objektivni uslovi bili nepovoljni za razvitak revolucionarnog radničkog pokreta. Kao neposredna posledica takve izolacije, opet u nekim delovima komunističkog pokreta, pojavila se tendencija ka pasivnom iščekivanju rezultata međunarodnog razvitka, što je neke komunističke partije dovelo na prag opasnosti, da prestanu delovati kao revolucionarni, stvaralački i pokretački činilac društvenog razvitka u svojim zemljama.

Na toj osnovi često izrasta i bespomoćan odnos prema oportunistički i reformistički raspoloženom delu radničke klase. I u tom pogledu preovlađuje ponekad politika pasivnog iščekivanja spoljnih događaja, u nadi da će sami ti događaji revolucionisati radničku klasu. U svakodnevnoj praksi se to ispoljilo tako što je sektaška revolucionarna parola prikrila nesposobnost za akciju i tapkanje u mestu.

Savez komunista Jugoslavije smatra da uslovi borbe uvek traže od svake marksističke partije da bude sposobna organizovati ili podržati borbu radničke klase upravo za one političke i ekonomske zahteve, koje u određenoj situaciji radničke mase mogu shvatiti i za njih se boriti. Samo putem takve borbe komunisti mogu biti povezani s radničkim masama i mogu ih osposobljavati, na njihovim sopstvenim iskustvima, za dalje borbe i više ciljeve. Međutim, mnogim zahtevima za koje je radnička klasa spremna da se bori, ili se već za njih bori, nije uvek poklanjana potrebna pažnja ili se ti zahtevi često tretiraju na dogmatski način.

Komunističke partije se mogu afirmirati kao najnaprednji, i u tom smislu kao rukovodeći, socijalistički fak-

zahtev da učestvuju i u upravljanju proizvodnjom i u kontroli određenih ključnih društveno-ekonomskih pozicija.

Uloga sindikata u organizovanoj borbi radničke klase za tekuće ekonomske, socijalne i kulturne zahteve i za jačanje njenog društvenog i političkog uticaja, još je veća i perspektivnija u onim zemljama gde je specifični unutrašnji razvitak doveo do takvog stanja da ne postoje klasične političke partije radničke klase, uprkos vrlo visokom stepenu ekonomskog razvoja tih zemalja i odgovarajućoj radničkoj klasi, kao što je to, na primer, slučaj u Sjedinjenim Američkim Državama.

Velika je uloga sindikata u socijalističkim zemljama u uslovima društvene svojine nad sredstvima za proizvodnju, a još više u uslovima radničkog samoupravljanja. Činjenica da u većem broju socijalističkih zemalja, u poslednje vreme, sindikati imaju sve važniju ulogu u upravljanju preduzećima govori o jačanju, a ne o slabljenju uloge sindikata u doba prelaza od kapitalizma ka socijalizmu. S promenom društvenog položaja radničke klase, sa otklanjanjem ostataka najamnog rada, s jačanjem neposrednog učešća radničke klase u raspodeli društvenog produkta, menjaju se uloga, karakter i zadaci sindikata. Međutim, i dalje ostaju, pa čak i jačaju, neke od osnovnih funkcija sindikata kao što su ekonomska, zaštitna i vaspitna funkcija.

U međunarodnom sindikalnom pokretu postoji ista pocepanost kao i u međunarodnom radničkom pokretu uopšte. Savez komunista Jugoslavije će se i u toj oblasti boriti za svaki mogući oblik jedinstva u borbi za zajedničke interese međunarodnog radničkog pokreta i podržaće svaku saradnju jugoslovenskog sindikalnog pokreta s drugim sindikalnim pokretima, s ciljem da ta saradnja doprinese zajedničkim interesima.

Savez komunista Jugoslavije vodiće računa o činjenici da i na međunarodni sindikalni pokret dejstvuju isti negativni uticaji koji se pojavljuju u radničkom pokretu uopšte. Boreći se za jedinstvo na području međunarodnog sindikalnog pokreta, Savez komunista Jugoslavije se ne odriče ideoloških i političke borbe protiv svih reakcionarnih uticaja i antisocijalističkih tendencija unutar tog pokreta.

Narodni antiimperijalistički pokreti u nerazvijenim zemljama

Niz partija i pokreta, pre svega u nerazvijenim zemljama, u određenom periodu vremena mogu igrati pozitivnu ulogu u razvitku društva, pa i krčiti puteve socijalističkom razvitku. U pojedinim zemljama u Aziji, Africi, Latinskoj Americi u kretanju društva ka socijalizmu pozitivnu ulogu na određenoj etapi mogu odigrati i neki narodni pokreti sa progresivnom orijentacijom, koji izrastaju u borbi protiv imperijalizma i kapitalističkih monopola. U tom pogledu istorijski progresivnu ulogu igraju i svi antikolonijalistički pokreti. Radnički pokreti – ako su oslobođeni dogmatizma i oportunizma – ne samo što vode računa o tome, već i podržavaju te partije i pokrete kao nosioce progresa sve dok oni to jesu, i s njima saraduju kao s ravnopravnim partnerima.

Oblici saradnje u radničkom pokretu

Mnogobrojnost i različitost nosilaca progresivnog društvenog kretanja kao i mnogobrojnost i različitost reakcionarnih društvenih uticaja koji se probijaju u radnički pokret, u prvom redu preko njegove razjedinjenosti – traže od najnaprednijih i najaktivnijih socijalističkih snaga, a

pre svega od komunista, da se stalno i uporno bore za svaki mogući oblik saradnje, usklađivanja i povezivanja borbe radničkih, progresivnih i antiimperijalističkih pokreta u interesu društvenog napretka i mira. Oblici saradnje se ne mogu ni u kakvom centru izmisliti ni unapred propisati. Oni će izrastati na podlozi savremenog razvitka, na interesu radnih masa da dođe do saradnje, na potrebi očuvanja mira i pronalaženja efikasnih puteva za razvitak aktivne koegzistencije među narodima i državama, a naročito na rastućem saznanju da treba podržati sve oblike stvarnog kretanja ka socijalizmu i sve oblike i puteve unapređivanja socijalističkih odnosa i jačanja socijalističkih snaga, koje se probijaju kroz pukotine starog društva, proširuju ih, osvajaju društvene pozicije i bore se za rukovodeću društvenu ulogu.

Zbog toga će u praksi dolaziti i već dolazi do najrazličitijih oblika saradnje, prilagođenih potrebama konkretne borbe za mir i socijalizam, počev od nižih oblika, kao što su uporedne akcije, jednostrane podrške, podrške određenim progresivnim strujanjima, sve do akcionog jedinstva, pa i do spajanja i ujedinjavanja radničkih partija.

Imajući pred očima takve zadatke međunarodnog radničkog pokreta, kao i činjenicu da su bitni klasni interesi radnika jedinstveni, iako su shvatanja o putevima njihovog ostvarenja različita – Savez komunista Jugoslavije će se, bez obzira na teškoće, uporno zalagati za jačanje i proširenje saradnje u radničkom pokretu, kao i međunarodne saradnje uopšte, za bolje i dublje uzajamno upoznavanje i razumevanje, za širu i slobodniju razmenu mišljenja i iskustava. Jugoslovenski komunisti će prihvatiti i podsticati različite oblike ravnopravne saradnje ne samo s komunistima drugih zemalja, već i sa socijalističkim partijama različitih pravaca i s drugim progresivnim partijama i pokretima – s pojedinim od njih ili sa svima njima zajedno, uvek kada budu smatrali da ta saradnja

može doprineti učvršćenju mira, zbližењu među narodima i progresivnim pokretima, i napretku socijalizma.

Međutim, zalažući se prema svojim mogućnostima najupornije za jedinstvo i saradnju radničkih i progresivnih pokreta, Savez komunista Jugoslavije smatra da takva saradnja ni u kom slučaju ne sme dovesti do napuštanja njegovih principijelnih socijalističkih pozicija niti do ukidanja ideološke i političke diskusije i uzajamne kritike. Savremeni svetski socijalistički pokret dolazi do izražaja u raznim vidovima i strujama, koje se ne mogu ukinuti jer su odraz složenosti današnjih društvenih uslova. Ideološka borba koja nastaje među tim raznim strujama u stvari je borba za afirmaciju najnaprednijih tendencija u konkretnim uslovima. Komunisti bi se odrekli svoje revolucionarne društvene uloge kad bi u tim uslovima napustili ideološku borbu protiv nesocijalističkih, oportunističkih, sektaško-dogmatskih i drugih negativnih tendencija u radničkom pokretu.

O dvostranoj i višestranoj saradnji

Jugoslovenski komunisti ne prave pitanje od oblika saradnje komunističkih partija, odnosno od saradnje tih partija sa socijalističkim i drugim progresivnim pokretima, već pitanje od njene sadržine. Oni prihvataju i dvostranu i mnogostranu saradnju, pod uslovom da se ona uvek zasniva na punoj ravnopravnosti, nenametanju stavova i nemešanju u unutrašnje odnose partija i da služi konkretnim interesima mira, socijalizma i društvenog progresa uopšte. Savez komunista Jugoslavije smatra da su i jedan i drugi oblik saradnje neophodan element ujedinjavanja akcije socijalističkih snaga i progresivnih napora čovečanstva. Međutim, ako jugoslovenski komunisti u sadašnjim uslovima pridaju značaj pre svega raznim

nezavisnosti. Naprotiv, težnja ka ujedinjavanju sveta, kao i tešnja saradnja među narodima vode njihovoj sve većoj međuzavisnosti. Ta međuzavisnost će se sve više ostvarivati zbog njihovih zajedničkih interesa, a ne usled naturanja volje i interesa bilo kojeg izdvojenog naroda. Zato jugoslovenski komunisti pod političkom i ekonomskom nezavisnošću podrazumevaju takav položaj naroda ili država i takve odnose među narodima koji svakome od njih obezbeđuju da ravnopravno i dobrovoljno mogu primati one međunarodne obaveze koje odgovaraju njihovom sopstvenom interesu i interesu drugih naroda. Savez komunista Jugoslavije, sem toga, podrazumeva pod nezavisnošću takav položaj i takve odnose među narodima koji onemogućuju bilo kojoj naciji ili državi da nameće svoje interese i svoju volju drugim narodima. Borba za političku i ekonomsku nezavisnost naroda u današnjim uslovima, prema tome, ne znači zatvaranje u nacionalne granice, nego, naprotiv, povezivanje, zbližavanje i, u krajnjoj liniji, spajanje naroda u jedinstvenu svetsku zajednicu na bazi pune ravnopravnosti, usled saznanja sopstvenih interesa i takve svesne orijentacije svakog pojedinca, bez obzira na njegov jezik i specifičnost kulturne strukture zemlje kojoj pripada.

Boreći se za nezavisnost naše zemlje, Savez komunista Jugoslavije ne shvata nezavisnost u smislu učaurivanja, podvajanja i izolacije.

Sukob koji je izbio 1948. godine usled otpora Komunističke partije Jugoslavije Staljinovoj politici – nije bio izraz namere jugoslovenskih komunista da se izoluju već je predstavljao otpor jednoj nepravilnoj, hegemonističkoj politici i praksi, čija bi afirmacija nanela ogromne štete razvitku socijalizma. Rezolucije Informacionog biroa komunističkih partija pokušale su da ozakone neravnopravnost u odnosima među socijalističkim državama i bile su negacija nezavisnosti naroda i njihove samostalnosti u

razvijanju socijalističkih odnosa kao polazne tačke za zbližavanje i veće povezivanje naroda na socijalističkom putu.

Sve ono što se dogodilo 1948. godine – značilo je grubo narušavanje socijalističkih i demokratskih principa koji treba da važe za odnose između socijalističkih zemalja. Pouke iz proteklih godina pokazuju da razvitak odnosa među socijalističkim zemljama treba da posluži kao primer i da ukaže na perspektivu stvaranja boljih, trajnijih i svestranijih odnosa između država. Ti odnosi se moraju zasnivati na principima nezavisnosti, pune ravnopravnosti i poštovanja osobenosti svake pojedine zemlje.

Otpor pojavama nepravilne prakse u odnosima među socijalističkim zemljama, koji se ispoljio već više puta na razne načine, predstavlja izraz progresivnih težnji naroda socijalističkih zemalja: da socijalizam izgrađuju prema svojim specifičnim uslovima, vodeći računa o interesima socijalizma u celini. Proglašavanje takve politike za »nacionalni komunizam« može biti samo posledica dogmatskih ili velikodržavnih shvatanja ili rezultat ideoloških uticaja ili spletaka buržoazije.

Savez komunista Jugoslavije polazi od gledišta da iz odnosa među socijalističkim zemljama treba isključiti ostatke onih negativnih pojava koje je kapitalizam uneo u odnose između velikih i malih, jakih i slabih, razvijenih i nerazvijenih, belih i obojenih, u kulturnom pogledu razvijenih i manje razvijenih zemalja i naroda.

Problemi borbe za mir

Savremeni razvitak pokazuje da se katastrofa novog svetskog rata može izbeći. Bazu takve mogućnosti čini promenjeni odnos između svetskih društvenih i političkih snaga, kao i buđenje i politička aktivizacija stotina milio-

Polazeći od socijalističkih principa i od istorijskih iskustava jugoslovenskih naroda i njihove rešenosti da svim sredstvima očuvaju svoju nezavisnost i suverenitet, spoljna politika socijalističke Jugoslavije služi obezbeđenju nezavisnosti, interesima slobodnog socijalističkog razvitka zemlje i doprinosi svestranoj saradnji među narodima.

U ostvarivanju svojih zadataka naša spoljna politika počiva na principima doslednosti, javnosti i nezavisnog zauzimanja stavova.

Nezavisnost jugoslovenske spoljne politike suprotna je egoizmu, nacionalističkoj ograničenosti, uskogrudosti i zatvaranju u svoje granice. Jugoslavija je sastavni deo evropske i svetske zajednice, a kao socijalistička zemlja ona je sastavni deo socijalističkog sveta, to jest socijalističkih i progresivnih snaga savremenog čovečanstva.

U skladu s opštim principima svoje spoljne politike, socijalistička Jugoslavija je ulagala i ulaže napore u razvijanje saradnje i dobrosusedskih odnosa sa svim susednim zemljama, bez obzira na društvene i političke razlike između Jugoslavije i tih zemalja, kao i nezavisno od njihovog odnosa prema postojećim blokovima. Takva politika odgovara interesima naroda u ovom delu sveta, i predstavlja doprinos svetskoj bezbednosti i miru.

U svim susednim zemljama, kao i u samoj Jugoslaviji, žive razne nacionalne manjine. Višenacionalnoj socijalističkoj Jugoslaviji, koja se rodila u vatri narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije tuđe je svako ugnjetavanje jednog naroda od strane drugog naroda. Svi narodi i nacionalne manjine u Jugoslaviji uživaju, i treba da uživaju, jednaka prava i dužnosti. Jugoslovenske nacionalne manjine u susednim zemljama, kao i druge manjine, kada se prema njima vodi pravilna politika, kada

im se obezbeđuju demokratska prava i omogućava stvaranje institucija kroz koje one mogu osigurati slobodan nacionalni, kulturni i privredni razvitak kao slobodni i ravnopravni građani tih zemalja – mogu biti jedan od snažnih izvora uzajamnog prijateljstva i međudržavne saradnje. Savezu komunista Jugoslavije je tuđa svaka pomisao na nasilno menjanje granica radi rešavanja manjinskih pitanja. On se zalaže za ravnopravna demokratska, kulturna i ekonomska prava manjina u svojoj zemlji, kao i jugoslovenskih manjina u drugim zemljama.

Zalažući se u svojoj spoljnopolitičkoj delatnosti za politiku aktivne koegzistencije i prevazilaženje blokovske podvojenosti, naša zemlja razvija i razvijaće svu mogućnu aktivnost kroz Ujedinjene nacije i bori se i boriće se za njenu univerzalnost doprinoseći na taj način ostvarenju ciljeva zbog kojih je ova Organizacija i osnovana. Ne potcenjujući negativne uticaje međunarodne situacije na tu organizaciju, kao ni njenu čestu jednostranost koja je posledica tih uticaja, Savez komunista Jugoslavije ipak smatra da se upornom borbom miroljubivih demokratskih i antiimperijalističkih snaga može postići da ta Organizacija u većoj meri nego dosad posluži kao zajednički instrument težnji naroda ka međusobnom zbližењu i miru, saradnji i miroljubivoj uzajamnoj pomoći.

Savez komunista zalagaće se i dalje za ovakvu spoljnu politiku Jugoslavije i ulagaće sve napore da, razvijajući saradnju s partijama i organizacijama radničke klase i s demokratskim, antiimperijalističkim i nacionalnooslobodilačkim pokretima, doprinese naporima i željama svih naroda sveta da se rat izbegne i onemogući, kako bi otpočela era mirnog stvaralačkog rada u svetu. Sudbina naših naroda i budućnost našeg socijalističkog razvitka nikad nisu bile tako prisno vezane sa sudbinom drugih naroda, sa uspesima socijalističkog razvitka u drugim zemljama, kao što je to danas.

Na selu su se takođe razvijale krajnje oštre forme eksploatacije, izazivajući pauperizaciju i proletarizaciju velikog dela radnog seljaštva. Izvanredna usitnjenost poseda, opšta zaostalost i odsustvo svakog pokušaja buržoazije da ma šta učini za unapređenje poljoprivrede oduzeli su seljaku svaku perspektivu opstanka.

Akumulirani profiti i ekstraprofiti samo su veoma malim delom išli na razvijanje proizvodnih snaga zemlje. Strani kapital, koji je dominirao u industriji, iznosio je veći deo svojih profita u raznim oblicima u inostranstvo, a domaća buržoazija je značajan deo svojih prihoda trošila u neproduktivne svrhe i angažovala ih izvan zemlje.

Buržoazija nije bila sposobna da zaostalu zemlju povede kolosekom brzeg ekonomskog razvoja i da otvori perspektivu ekonomskog poboljšanja i napretka.

S polukolonijalnim tipom ekonomike, s ekonomskom emigracijom u stalnom porastu i s prodiranjem stranog kapitala pod uslovima izvanredno povoljnim za eksploatatore Jugoslavija je postajala ekonomski sve zavisnija. Na takvoj materijalnoj bazi i na takvim materijalnim protivrečnostima razvijali su se i politički odnosi u zemlji.

Velikosrpski hegemonizam i centralizam doveli su do toga da se za sve vreme postojanja stare Jugoslavije sve više produbljivao jaz između jugoslovenskih naroda. Na tome području je jedino radnički pokret beležio značajne rezultate, ujedinjavajući svojom borbom radničku klasu i demokratske snage svih jugoslovenskih naroda. Sem Komunističke partije Jugoslavije nije se mogla razviti nijedna opštejugoslovenska partija. Propadali su svi pokušaji da se stvore nove političke formacije na bazi tobožnjeg »jugoslovenskog nacionalnog jedinstva«. Stvarale su se buržoaske separatističke formacije fašističkog tipa bez većeg uticaja na mase.

Nacionalne buržoazije, u međusobnoj borbi tražile su podršku u inostranstvu. Unutrašnji sukobi su široko otvorili vrata stranom uplitanju, svim mogućnim sredstvima – od ekonomske infiltracije i korumpiranja političkih vrhova, pa do grubog političkog pritiska i otvorenih pretnji. U borbi za uticaj na državnu politiku značajnu ulogu su igrale dinastičke i vojne klike, kao i vrhovi glavnih jugoslovenskih crkava. U državnom aparatu zacarila se korupcija i pojedini njegovi delovi su se otvoreno vezivali s buržoaskim grupacijama, stranim kapitalom i njihovim ekonomskim interesima. Na državni aparat je uticalo raspoloženje masa, te zato nije uvek bio siguran oslonac vlastodršcima. I to je doprinelo da su vladajući krugovi sprovodili sve veću upravnopolitičku centralizaciju, što je još više produbljivalo unutrašnje protivrečnosti.

Stalno su se zaoštravale suprotnosti između radničkog pokreta i vladajuće klase. Nezaposlenost, raslojavanje sela, bezobzirna eksploatacija, policijski teror, glad u pojedinim oblastima, niz drugih nerešenih socijalnih pitanja, bankrotstvo buržoazije u rešavanju nacionalnog pitanja – stvarali su prostrano tle za aktivnost radničkog pokreta, dajući borbi radnih masa grada i sela revolucionarnu oštrinu. Buržoazija je u krvi ugušila lokalne, radničke i seljačke nemire.

Uska sprega jugoslovenske buržoazije i vodećih međunarodnih imperijalističkih snaga odredila je i jugoslovensku spoljnu politiku. Vezana za politiku koju su krajem prvog svetskog rata vodile sile Antante, a iz koje je proizašao i versajski sistem, živeći u strahu od revolucionarnog talasanja masa, upletena u međunarodne antisovjetske planove i intrige – jugoslovenska buržoazija bila je nesposobna da izgradi bilo kakvu dosledniju spoljnopolitičku koncepciju radi zaštite nezavisnosti i mira naroda Jugoslavije. Ona je bila i ostala objekat političke igre

rat i u toku rata – otkrila je jugoslovenskim narodima sliku sramnog izdajstva buržoazije, njenog kukavičluka, nesposobnosti i služenja stranim imperijalističkim interesima.

Od reakcionarnih fašističkih elemenata u zemlji okupator je obrazovao marionetske »nacionalne« vlade u Hrvatskoj (ustaše) i u Srbiji (nedićevci i ljotićevci) nastojeći da preko njih raspali zversku mržnju i pokolj među narodima Jugoslavije. Uticaj tih »vlada«, kao i sličnih kvislinških tvorevina u drugim delovima Jugoslavije, nije uzeo šireg maha u masama i nije bio dugotrajan.

Dok je jedan deo jugoslovenske buržoazije vezao svoju sudbinu za stvar fašističkih okupatora, drugi deo se nadao da će posle rata ponovo dobiti svoju vlast pomoću zapadnih saveznika u antihitlerovskoj koaliciji. Ovaj deo, predstavljen jugoslovenskom vladom u emigraciji, podržavao je četničke grupacije kojima su komandovali oficiri bivše jugoslovenske vojske i koje su nastojale da izazovu građanski rat u zemlji i da parališu narodnooslobodilački pokret, vezujući se sve otvorenije sa okupatorima i sa kvislinškim »vladama«, a ujedno uživaju podršku zapadnih saveznika koji su za njih vezivali izvesne političke ciljeve za posleratni period. Usled svoje političke povezanosti sa starim reakcionarnim režimima, kao i zbog raspirivanja bratoubilačkog rata i saradnje sa okupatorom, četnici, kao i druge slične formacije, izgubili su ubrzo svaki uticaj u narodu i bili uništeni u toku narodnooslobodilačkog rata.

Posle svih razočaranja koja su doživele u staroj Jugoslaviji, a naročito za vreme njenog sloma, narodne mase su sada više no ikad slušale glas Komunističke partije Jugoslavije i prihvatile njenu politiku, metode i organizaciju borbe. U dane kada su nemački, italijanski, mađarski i bugarski fašistički agresori već izbrisali buržoasku

Jugoslaviju kao državu sa geografske karte, Jugoslavija je postojala više no ikad u zajedničkom otporu svih njenih naroda koji je organizovala i vodila Komunistička partija.

Pripreme Komunističke partije Jugoslavije za ustanak. Poziv na opšti oružani ustanak

Posle sloma buržoaske Jugoslavije, Komunistička partija je pozvala sve narode i patriotske snage zemlje da se ujedine u jedinstven front za borbu protiv okupatora i njihovih domaćih pomagača, a isto tako za borbu protiv pasivnosti i čekanja da im spasenje dođe spolja. Partija je ukazivala narodnim masama u Jugoslaviji da će jedino svojom sopstvenom borbom i jačanjem sopstvenih snaga moći da budu gospodari svoje sudbine, ako ne žele da postanu objekat u igri velikih sila posle poraza agresora.

Partija se organizaciono pripremala za ustanak razvijanjem široke mreže ilegalnih vojnih komiteta koji su imali zadatak da obrazuju oružane odrede, da sklanjaju i da prikupljaju oružje i drugi ratni materijal koji je ostao iza razbijene stare jugoslovenske vojske, da organizuju akcije udarnih grupa po gradovima i da rukovode lokalnim ustaničkim borbama na terenu, koje su otpočele već tokom maja 1941.

Kao pologa za te pripreme poslužio je organizaciono-politički rad u prethodnom periodu, uspešan rad na razvijanju i jačanju Saveza komunističke omladine Jugoslavije, koji je imao snažan uticaj na omladinu, kao i rad među vojnicima i oficirima bivše jugoslovenske vojske.

Partija je znala da će dalji tok događaja stvoriti uslove u kojima će opšti oružani ustanak biti ne samo mogućan nego i neminovan.

Političke pripreme za oružani ustanak protiv okupatora vršene su kroz napore na stvaranju Narodnooslobo-

su radanje nove Jugoslavije kao federativne, demokratske države, države radničke klase i radnih masa, države koja je jugoslovenskom društvu obezbedila put socijalističkog razvitka.

Revolucionarni i socijalistički karakter nove narodne vlasti

Narodna vlast je još u toku rata izvršila niz društvenih reformi, mada pravno nije menjala svojinske odnose. Te reforme revolucionarno-demokratskog karaktera odnosile su se jednim delom na obezbeđenje vlasti radnog naroda i na ukidanje raznih polufeudalnih ostataka i najgrubljih formi eksploatacije, ali, drugim delom, a naročito doslednom konfiskacijom imovine okupatorskih saradnika, u čijim se redovima našao najveći deo krupne buržoazije, nova narodna vlast je već u toku rata praktički pristupila i revolucionarnim merama socijalističkog karaktera. Svim tim merama je jačana politička i ekonomska podloga socijalističkih snaga u društvenom životu nove Jugoslavije koja se rađala.

Privremeni kompromis između revolucionarne vlade u zemlji i rekonstruisane londonske emigrantske vlade, koji je prvenstveno bio potreba spoljnopolitičkog interesa nove Jugoslavije a ne odraz unutrašnjih odnosa klasnih snaga – nije mogao uticati na razvoj događaja u zemlji. Sav dotadašnji razvitak i revolucionarna dostignuća u toku narodnooslobodilačkog rata svedočili su sami po sebi o rukovodećoj ulozi radničke klase i njene avangarde i o njenom revolucionarnom savezu sa osnovnim narodnim masama u Jugoslaviji.

Dalji revolucionarni socijalistički preobražaj nove Jugoslavije postao je time neminovan.

Komunistička partija Jugoslavije, čvrsto vezana s radničkom klasom i podržana od ogromne većine ostalih

radnih ljudi, svesno, smelo i sistematski je pristupila ostvarivanju svog istorijskog revolucionarnog zadatka. U toku tog procesa, iz revolucionarne vlade ubrzo su otpali svi oni elementi koji su na ovaj ili onaj način bili vezani za stari poredak, za interese istorijski preživele, društveno-političke i moralno kompromitovane i poražene buržoazije.

Put ka realizaciji velikih istorijskih zadataka, put ka socijalističkoj izgradnji zemlje, bio je definitivno raščišćen proglašenjem Jugoslavije za Federativnu Narodnu Republiku.

Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija – po veličini žrtava i po težini napora u borbi protiv izvanredno snažnog neprijatelja, po visini morala revolucionarne Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda, po revolucionarnom zanosu svih aktivnih učesnika u revoluciji, po izrastanju i čeličenju revolucionarnih kadrova u narodnooslobodilačkim odborima, u svenarodnom Narodnooslobodilačkom frontu, u političkim antifašističkim organizacijama žena i omladine – ući će u istoriju ratova i socijalističkih revolucija kao jedan od najsvetlijih primera borbe za revolucionarni socijalistički društveni preobražaj, za nacionalnu slobodu i ravnopravnost, značajno doprinoseći svetskoj borbi za socijalizam.

stabilizaciji socijalističkih društvenih odnosa i jačanju njihove unutrašnje snage. Sa razvojem socijalističkog demokratskog sistema počinje se sužavati uloga državne uprave u neposrednom upravljanju privredom, na području kulturno-vaspitne delatnosti, zdravstva, socijalne politike itd. Funkcije upravljanja ovim delatnostima sve više prelaze na razne društvene samoupravne organe, samostalne ili povezane u odgovarajući demokratski organizacioni mehanizam. Državni organi i dalje vrše niz funkcija, kao što su: ekonomsko planiranje, upravljanje određenim društvenim fondovima, opšte proporcije i odnosi u raspodeli sredstava; no oni se u toj funkciji sve manje javljaju kao organi političke vlasti, a sve više kao zajednički društveni organi radnih kolektiva u preduzeću i teritorijalnih zajednica radnih ljudi kao proizvođača i potrošača.

Uporedo s prenošenjem funkcija upravljanja društvenim poslovima na razne društvene organe, kao i sa unutrašnjim preobražajem u karakteru državnih, naročito predstavničkih organa – neke funkcije, kao što su: politički sistem, opšti regulativni poslovi i posebni regulativni poslovi u oblasti privrede, održavanje javnog reda, inspekcija, bezbednost, pravosuđe, narodna odbrana i slično, zadržavaju karakter državnih poslova; ali se i one, neke brže, neke sporije, menjaju u svojim oblicima i metodima, u skladu sa ublažavanjem unutrašnjih klasnih suprotnosti i teškoća u izgradnji novog ekonomskog sistema socijalizma.

Dve štetne tendencije u izgradnji države

Proces odumiranja države, prema tome, ne zavisi samo od subjektivne volje vodećih socijalističkih snaga. On može biti samo organski plod nastajanja, razvijanja i sazrevanja socijalističkih odnosa i rastuće društveno-ekonomske snage socijalizma uopšte, plod socijalističkog razrešavanja čitavog niza protivrečnosti prelaznog doba. Zato zaletanje unapred, u izmišljene konstrukcije, može biti isto onoliko štetno koliko i konzervativno zadržavanja na preživelim oblicima.

Imajući pred očima sve te činjenice, Savez komunista Jugoslavije pri daljoj izgradnji i razvijanju društvenog sistema boriće se istrajno protiv dveju – u današnje vreme podjednako opasnih i štetnih – tendencija u društvenom životu Jugoslavije: prvo, protiv tendencije anarhističkog potcenjivanja uloge države, pseudoliberalističkog napada na njen socijalistički karakter i protiv svakog potkopavanja njene političke snage u borbi s buržoaskom kontrarevolucijom i društvenom demoralizacijom; i drugo, protiv tendencije pretvaranja države u sveobuhvatnu društvenu snagu, u snagu iznad društva, koja bi, u stvari, likvidirala neposredni društveni uticaj radnih ljudi na politiku državnog rukovodstva, to jest protiv svakog etatističkog idolopoklonstva.

Prva tendencija vodi ka političkom razoružanju radničke klase i socijalizma pred neprijateljem socijalizma i zaostalom sviješću, koji još predstavljaju ozbiljnu snagu u našem društvenom životu. Oslobađanje tih snaga stvorilo bi našem socijalističkom društvu niz novih teškoća i bitno bi usporilo razvitak socijalizma i proizvodnih snaga. Time bi bio produžen vek svim društvenim suprotnostima, a usporen razvitak socijalističkog demokratizma. Jugoslovenski komunisti se ne plaše ni kontrarevolucionarnih snaga ni destruktivne anarhističke i pseudoliberalističke fraze. Ali oni će se uporno protiv toga boriti, da se tim društvenim i političkim elementima – koji po svojim klasnim, ekonomskim i političkim interesima pripadaju prošlosti, to jest jednom društvenom poretku koji je revolucijom uništen – ne bi pružila mogućnost da ometaju radne ljude u Jugoslaviji u njihovim socijalističkim napo-

ćelija socijalističkog društva, osnovnih faktora socijalističkog kretanja u mehanizmu upravljanja društvenom proizvodnjom i raspodelom, kao i u utvrđivanju ekonomske politike društva kao celine.

U uslovima izgradnje socijalističkih društvenih odnosa, kada vlast već pripada radnom narodu, osnovni nosioci socijalističkog razvitka u društvenoj osnovi jesu:

– *proizvođač* koji proizvodi društvenim sredstvima za proizvodnju, koji svojim radom i društveno-ekonomskim interesom, zasnovanim na tome radu, neizbežno postaje glavno uporište socijalizma; koji je usled svoje materijalne povezanosti s preduzećem najviše zainteresovan za njegov maksimalan uspeh, za njegovo dobro poslovanje i za njegov stalni tehnički napredak; koji je usled svoje zavisnosti od opšteg materijalnog stanja društvene zajednice u kojoj živi suštinski zainteresovan za razvijanje proizvodnih snaga, za povećanje produktivnosti rada i time za povećanje materijalnog bogatstva, kao i za jedinstveno i plansko usklađivanje odnosa u raspodeli; koji, kako u proizvodnji tako i u potrošnji, u svome radu i životu na sopstvenom iskustvu ispituje sve rezultate opšte ekonomske, socijalne i druge politike društvenih organa, pa je zato elementarno zainteresovan za socijalističku, demokratsku kontrolu nad radom državnog i privrednog upravnog aparata i za suzbijanje birokratizma;

– *radni kolektiv*, koji je, kao nosilac privređivanja, zainteresovan za usklađivanje individualnih i kolektivnih interesa u preduzeću, za stalno povećavanje individualne i kolektivne produktivnosti rada, jer upravo to omogućuje porast individualnog životnog standarda, kao i dalje tehničko napredovanje preduzeća; koji je iz tih istih razloga zainteresovan za kooperaciju među preduzećima i za *privredno udruživanje* u interesu maksimalnog iskorišćavanja sopstvenih proizvodnih i drugih ekonomskih mogućnosti, kao i mogućnosti društvene zajednice; koji

udruživanje te vrste pretvara ne samo u organe i sredstvo pojedinačnih radnih kolektiva u njihovim naporima za stvaranje najpovoljnijih uslova rada i privređivanja, već i u instrument društvene zajednice za demokratsku centralizaciju određenih društvenih ekonomskih funkcija i za usmeravanje određenih ekonomskih aktivnosti radnih kolektiva;

– *komuna*, osnovna političko-teritorijalna i društveno-ekonomska samoupravna zajednica radnih ljudi, koja – kao praktički nosilac i organizator napora na unapređivanju opšteg društvenog standarda i na zadovoljavanju socijalnih potreba radnog stanovništva – postaje ujedno i osnovni faktor usklađivanja individualnih i kolektivnih interesa; koja usled svoje materijalne zavisnosti od priboda stanovništva mora biti zainteresovana kako za podizanje produktivnosti rada, tako i za dalje razvijanje proizvodnih snaga; u kojoj se proizvođač javlja ujedno i kao potrošač i kao korisnik socijalnih, kulturnih, zdravstvenih i drugih ustanova, a time postaje zainteresovan i za opšti razvitak proizvodnih snaga i društvenog standarda; u kojoj radni čovek dobiva uvid u funkcije društvene zajednice na području usklađivanja individualnih i kolektivnih interesa i sam se prestaje osećati kao najamni radnik države, dok komuna na taj način – i uporedo sa slabljenjem klasnih razlika i antagonizama – sve više prerasta u osnovnu ćeliju društvene zajednice, kao zajednice proizvođača, i sama postaje osnovna zajednica proizvođača;

– *socijalističke društvene organizacije*, političke, socijalno-ekonomske, kulturne, i druge, koje se organizuju na području određenih interesa socijalističkog građanina; koje, kao takve, s jedne strane zadovoljavaju najrazličitije potrebe građana, a s druge strane postaju i instrument društvene zajednice kao celine, njenih najnaprednijih socijalističkih snaga u sprovođenju dosledne socijalističke politike, u socijalističkom društvenom vaspitanju masa i

kao i svesnom i aktivnom učešću proizvođača u organima upravljanja, u prvom redu u radničkom savetu, komuni i većima proizvođača, a preko njih i u celokupnom sistemu vlasti i društvenog samoupravljanja.

Polazeći od takve pretpostavke, Savez komunista Jugoslavije smatra da proizvođač i radni kolektiv moraju imati – u okviru opštih društvenih interesa, izraženih društvenim planom koji usmerava privredni razvitak i drugim odlukama društvenih organa – maksimalnu samostalnost u svom radu i poslovanju, to jest u proizvodnji i raspolaganju određenim fondovima u preduzeću. To znači da proizvođači i radni kolektivi mogu, u određenim planskim i zakonskim okvirima, neposredno i samostalno upravljati proizvodnjom, ujedinjavati se, povezivati se i kooperirati s drugim organizacijama, u skladu s potrebama proizvodnje, i da mogu samostalno i slobodno razvijati svoju stvaralačku inicijativu u pravcu povećanja produktivnosti rada i ukupne proizvodnje. U uslovima socijalističkog društvenog samoupravljanja radnim ljudima treba pružiti realnu mogućnost da odlučuju o stvaranju i ukupnoj raspodeli društvenog proizvoda. Samo u takvim uslovima radni čovek dobija pun uvid u nužna materijalna kretanja i time se sam oslobađa, to jest, prilagođavajući svoju radnu i društvenu aktivnost neophodnim materijalnim okvirima društva, postaje sam gospodar svoje sudbine.

Ukidanje najamnog radnog odnosa – oslobođenje rada

Proizvođač–pojedinac i kolektiv neposredno utiču na svoj sopstveni materijalni položaj. Rad postaje slobodan, a radni odnosi gube karakter najamnog radnog odnosa. Takav slobodan stvaralački rad u isto vreme postaje faktor

materijalnog napretka društva, i stalnog unapređenja socijalističkih odnosa među ljudima. Počinju se stvarati uslovi za postepeno ukidanje suprotnosti između umnog i fizičkog rada. Društvo kao celina sve više se konstituiše u zajednicu proizvođača, u kojoj su svi zainteresovani za što racionalnije upravljanje stvarima i za što produktivniji rad svakog i svija. Rezultati u toj oblasti materijalnih i društvenih odnosa određuju ne samo stepen materijalnog blagostanja, no i stepen stvarne slobode pojedinca.

U okolnostima gde svako radi prema svojim sposobnostima i gde lični dohodak pojedinaca i uslovi za razvoj privrednih organizacija zavise od intenziteta i kvaliteta njihovog rada i uspeha u poslovanju – svaki napor proizvođača–pojedinca i celog radnog kolektiva ka jačem zadovoljenju sopstvenih materijalnih potreba, kroz produktivniji rad i bolje poslovanje preduzeća, predstavlja u isto vreme i napor u korist opštih društvenih interesa i ka bržem opštem napretku društva. Samo ako je taj interes neposrednih proizvođača probuden i pretvoren u osnovni materijalni faktor ekonomskog napretka, mogu biti maksimalno uspešne i planske i regulativne mere koje zajednica kao celina svesno preduzima radi usmeravanja privrednog razvitka, unapređenja proizvodnje, razvitka proizvodnih snaga, kao i daljeg razvijanja socijalističkih društvenih odnosa. Socijalizam ne može ličnu sreću čovekovu podređivati nekakvim »višim ciljevima«, jer je najviši cilj socijalizma lična sreća čoveka. S druge strane, niko nema pravo da svoj lični interes ostvaruje na štetu zajedničkog interesa svih.

Ističući lični i materijalni interes radnog čoveka kao pokretačku snagu njegove stvaralačke aktivnosti u svojstvu proizvođača i društvenog bića, Savez komunista Jugoslavije ne smatra da taj faktor automatski rešava pitanja društvenog napretka i da iscrpljuje sadržinu ličnog

Savez komunista Jugoslavije će i ubuduće voditi energičnu borbu protiv svih takvih pojava i tendencija, kao i protiv svakog pokušaja političke afirmacije ostataka buržoazije. Političke, administrativne i ekonomske mere u tom pravcu moraju biti praćene i daljim razvijanjem demokratizma u političkom i ekonomskom sistemu, koji će postepeno onemogućiti afirmaciju svih onih tendencija u našim ekonomskim odnosima za koje se ti ostaci starog društva mogu vezivati.

Birokratizam

U doba prelaza iz kapitalizma u socijalizam tendencije birokratizma se pojavljuju kao ozbiljan društveni faktor, a borba protiv birokratizma je od presudnog značaja. U periodu prelaza iz kapitalizma u socijalizam, birokratizam se prvenstveno javlja kao tendencija da vlast postane polazna tačka jednog procesa u kom bi državni aparat sve više dobivao odlučujuću ulogu u produkcionim i društvenim odnosima uopšte, da, kao monopolni upravljač, zameni funkcije nekadašnjeg kapitaliste u proizvodnji, da na taj način postane u društvu samostalan i odlučujući ekonomski činilac – sve više ograničavajući slobodu rada i neposrednog proizvođača – i da u konačnoj liniji deformiše razvitak socijalističkih odnosa.

Savez komunista Jugoslavije je, uz podršku celog radnog naroda, radikalno podsekao korene tom procesu. To ipak ne znači da su te tendencije sasvim likvidirane i da se manje ili više snažni ostaci birokratizma neće i dalje javljati kao ozbiljna smetnja izgradnji socijalističkih odnosa. Danas se te tendencije u našoj zemlji izražavaju u obliku samovolje nekih organa, u vidu potcenjivanja nužnosti da se usklađuju opšti društveni i lični interesi,

u suprotstavljanju nekih »viših ciljeva socijalizma« pitanjima brige za svakodnevne potrebe radnog čoveka, u zanemarivanju izgradnje ustanova socijalističke demokratije, zatim u obliku birokratskog centralizma, egoističnog partikularizma i nacionalizma, pokušaju slabljenja i razgradivanja radničkog samoupravljanja itd. U tekućoj svakodnevnoj praksi te se tendencije takođe javljaju u vidu neodgovornog korišćenja društvenih fondova, preterano velikih raspona u platama i nagradama, otimanja o materijalne privilegije vezane za određene položaje, u stvaranju uskih klika u rukovodstvima preduzeća, privrednih i upravnih ustanova, u samovolji rukovodilaca itd. Sem toga, one se u svakodnevnoj praksi najmasovnije pojavljuju u činovničkom odnosu prema društvenim problemima kao što su: kabinetsko rešavanje stvari, bezdušan odnos prema ljudima, odsustvo osećanja odgovornosti za goruće probleme, činovnički odnos prema radu itd. Te su pojave najkarakterističnija spoljna manifestacija birokratizma i kao takve one su često put kojim pojedinci postepeno i nesvesno podležu procesu birokratizacije. Upravo zbog toga se treba stalno i konkretno suprotstavljati takvim pojavama.

Pošto je birokratizam proizvod neophodne prelazne uloge države u ekonomskim odnosima, on će se kao tendencija javljati sve dotle dok takva uloga države bude nužna, a slabiće u onoj meri u kojoj ekonomski odnosi budu postajali stvar samih proizvođača i njihovih samoupravnih društvenih organa.

Birokratizam se, prema tome, pojavljuje kao tendencija u društvenim odnosima prelaznog doba. Mlado socijalističko društvo ne može preko noći da likvidira sve ostatke kapitalizma, niti pojave birokratizma. Te pojave društvo u doba prelaza iz kapitalizma u socijalizam može iživeti samo jednim dugotrajnim procesom društvenog

način treba u socijalističkim uslovima sve više da se razvijaju i borba mišljenja, kritika, metodi političke akcije itd. Ne radi se tu o odabiranju između nekoliko partijskih vrhova, kao u buržoasko-demokratskoj državi, već o odnosu prema konkretnim društvenim problemima koji se rešavaju. Čovek se u socijalizmu mora osećati svoj, ali ne kao sebičan i usamljen pojedinac. Čovek postaje svoj, i sve više slobodan, ukoliko više učestvuje u raznovrsnim oblicima zajedničke borbe, saradnje i pomoći, koji su zasnovani na osećanju i uverenju zajednice da je čovek najveća vrednost.

PRIVREDNI SISTEM

Ovakvi društveni odnosi čine polaznu tačku privrednog sistema, kao što privredni sistem i politički sistem utiču, sa svoje strane, na odgovarajuće izražavanje i razvijanje društvenih odnosa, bitnih u izgradnji socijalizma.

Privredni sistem u našoj zemlji zasniva se i razvija na osnovi društvene svojine nad sredstvima za proizvodnju, svesnog, planskog usmeravanja privrednog razvitka i robnog karaktera privrede, koji je izraz sadašnjeg stupnja razvitka proizvodnih snaga.

S razvitkom proizvodnih snaga i socijalističkih društvenih odnosa društvo će prevazilaziti robni karakter proizvodnje.

Suština svesnog, planskog usmeravanja

Društvena svojina nad sredstvima za proizvodnju omogućuje i traži da privreda društva, u interesu svakog pojedinog proizvođača i radnog čoveka, bude svesno organizovana, jedinstvena celina, zasnovana na visoko razvijenoj podeli rada. Takvo jedinstvo privrede zahteva određen sklad između aktivnosti raznih proizvodnih i ostalih ekonomskih grana i jedinica između proizvodnje i potreba ljudi. Takav se sklad postiže svesnim, planskim usmeravanjem razvitkom privrede kao celine, na bazi naučne analize materijalnih faktora ekonomskog kretanja. Ekonomska sadržina planiranja, prema tome, sastoji se u svesno organizovanoj podeli društvenog rada regulisanoj prema ciljevima ekonomske politike socijalističkog društva. Planiranje privrede je neophodan činilac razvitka socijalističkog društva.

Iskustvo Jugoslavije, kao i niza drugih zemalja pokazuje da društveni privredni plan, ma koliko bio »savršen«, ne može iscrpiti bezbrojne mogućnosti, oblike i inicijative koje daje spontani razvitak ekonomskih snaga. Zato privredni sistem i plan ne smeju ukinuti onaj neophodni stepen samostalnosti radnog čoveka, preduzeća i drugih društveno-ekonomskih jedinica bez kojeg nikakva svesna inicijativa nije moguća i bez koje čovek prestaje biti stvaralac. Oni ne smeju gušiti ni individualnu ni kolektivnu materijalnu zainteresovanost proizvođača u proizvodnji i radu, to jest stalnu težnju za višim stepenom materijalnog blagostanja, koja je jedna od bitnih pokretačkih snaga njihovog delovanja.

Tek u takvim uslovima svesno, plansko usmeravanje iz centra dobiva potvrdu i korekturu prakse, i obrnuto – aktivnost nosilaca socijalističke prakse dobiva proverenu usmerenost. Konkretni kvantitativni odnosi između tih dvaju faktora socijalističkog kretanja ne mogu se utvrditi nikakvim večitim pravilom. Njih treba da određuju socijalistički ljudi svojom praksom, borbom mišljenja i društvenom kritikom, pri čemu se rukovode objektivnim mogućnostima, sopstvenim osećanjem i svojom socijalističkom društvenom svešću.

zadatke na odgovarajućim područjima. Materijalna osnova tih planova jesu i treba da budu prihodi koji se, pod jednakim uslovima za sve građane i sve privredne organizacije, stiču na tim područjima. Kao takvi, republički, sreski i opštinski društveni planovi predstavljaju bitan uslov samoupravljanja na tim područjima.

Iz ovakvog sistema planiranja i raspodele izrasta nova društvena organizacija rada. Ona ujedinjuje društveno-plansko usmeravanje sa socijalističkom slobodnom inicijativom proizvođača. Društveni interes je oličen u usmeravanju razvoja na bazi minimuma planskih i regulativnih mera koje to obezbeđuju; lični interes zahteva adekvatno učešće proizvođača u realizovanom dohotku i dovoljno prostora za ličnu inicijativu u privrednim akcijama.

Planska privreda – a s njom i socijalizam – ne treba da znači pretvaranje celokupnog društva u mehanizam u kome je svakome podrobno i konkretno propisano šta ima da radi. Ona treba da obezbeđuje maksimalno moguću slobodu čoveka u stvaranju i korišćenju dobara. U tom smislu slobodna inicijativa socijalističkog proizvođača i građanina predstavlja neuporedivo veću ekonomsku snagu i višu svest nego što je to kapitalistička privatna inicijativa, koja je zatvorena u ograničeni krug sopstvenika kapitala i njihovog aparata. Upravo zato socijalizam u ekonomskoj utakmici s kapitalizmom mora izići kao pobednik.

Samostalnost preduzeća i udruživanje u privredi

Pored društvenih planova, važan instrument privrednog sistema jesu planovi preduzeća, koji se donose u okviru proporcija i regulativnih normi i mera predviđenih društvenim planom. Preduzeća u svojim planovima treba

samostalno da donose osnovne odluke o proizvodnji i prometu, o fondovima, investicijama, korišćenju kapaciteta, njihovom redovnom obnavljanju i zameni, ličnom dohotku radnika, udruživanju s drugim preduzećima, kao i o ostalim važnijim pitanjima iz delokruga svoga poslovanja.

Ovakvo planiranje treba da bude omogućeno i jasno utvrđenim odnosima između preduzeća i društva, odnosno raznih njegovih organa od komune do federacije, sa svrhom da se učvrsti samostalnost preduzeća, to jest da ono, u okviru određenih društvenih regulativnih mera – posle izmirenja obaveza prema zajednici, samostalno raspolaže ostvarenim sredstvima. Takvo planiranje treba da deluje u pravcu veće materijalne zainteresovanosti radnog kolektiva, a samim tim i u smislu podsticanja ka većoj produktivnosti rada i ka što racionalnijem korišćenju društvenih sredstava za proizvodnju kojima upravlja radni kolektiv.

Odgovarajuća samostalnost preduzeća omogućava i podstiče najraznovrsnije oblike saradnje i udruživanja privrednih organizacija.

U uslovima tehničkog napretka u proizvodnji i društvene podele rada neophodno je svestrano jačanje kooperacije među preduzećima. Udruženja preduzeća predstavljaju neposredan produžetak poslovanja i planiranja preduzeća, iz čega proizilazi da u ovakvim privrednim udruženjima dolazi u punoj meri do izraza neposredan uticaj preduzeća i njihovih potreba, i da ta udruženja posluju prvenstveno na bazi dobrovoljne saradnje preduzeća. Planovi tih udruženja proizilaze iz planova preduzeća i dopunjuju ih. Njihova materijalna baza su prvenstveno sredstva preduzeća.

U cilju međusobne saradnje, razradivanja zajedničkih problema razvoja, primene savremene tehnologije itd.

opštem ekonomskom vaspitavanju neposrednih proizvođača odnosno radnih ljudi u privredi.

U daljem razvitku veća proizvođača, upravo ta njihova ekonomska funkcija postajaće sve značajnija, dok će funkcija obezbeđivanja vodeće uloge radničke klase postepeno nestajati.

Centralni društveni i državni organi

Kako su sva društvena sredstva za proizvodnju svojina svih radnih ljudi naše zemlje i kako je društveni proizvod i njihov lični i njihov zajednički proizvod, to ni federacija ne predstavlja samo prosto sjedinjavanje naroda i narodnih republika, nego sve više postaje zajednica novog tipa, nosilac određenih zajedničkih društvenih funkcija, zajednica proizvođača na najvišem stepenu.

U istom pravcu, ali u nacionalnim okvirima, razvijaju se i narodne republike, obezbeđujući u isto vreme specifične nacionalne, političke, ekonomske i kulturne potrebe i prava.

Centralni organi vlasti (savezni i republički), kao i pokrajinski, oblasni i sreski, treba organski da izrastaju iz ekonomske i političke osnove našega društva: iz samoupravne komune, iz radničkog samoupravljanja i iz osnovnih institucija društvenog samoupravljanja uopšte. U tome i jeste, i treba da bude, suština demokratskog centralizma na područjima gde je takav centralizam neophodan.

Na višim organima, republičkim i saveznim, sve više ostaju oni zadaci i funkcije koji predstavljaju zajednički interes celog društva: obezbeđenje socijalističkog poretka uopšte, ostvarenja društvenog plana u privredi, jedinstvenog sistema, koji će omogućiti jednake uslove i jednaka prava i obaveze za sve kao i obezbeđenje slobode rada i jednakih političkih uslova za svakog građanina.

Takvo demokratsko ujedinjavanje osnovnih institucija samoupravljanja, koje ide od radničkih saveta do federacije, i razvitak odnosa predstavničkih organa prema organima društvenog samoupravljanja – pokazuju da socijalističko samoupravljanje ne samo da ne znači »razbijanje nacionalnog jedinstva«, već predstavlja, naprotiv, oblik stvarnog demokratskog ujedinjavanja, i time značajno doprinosi sve većoj unutrašnjoj stabilnosti društva.

U daljem razvitku taj proces će neizbežno stvarati i tražiti nove forme i metode. Jugoslovenski komunisti i dalje će se uporno zalagati za takav postepeni razvitak celokupnog državnog i društvenog sistema koji će odgovarati objektivnim uslovima i subjektivnoj sposobnosti socijalističkih snaga. U tim naporima posvećivaće komunisti posebnu pažnju daljem razvitku i snaženju uloge svih predstavničkih organa, sve više prilagođavajući njihovu organizaciju, strukturu i metode rada potrebama što slobodnijeg i neposrednijeg uticaja socijalističke društvene baze na vodeće društvene organe.

LIČNA PRAVA GRAĐANA I ULOGA ZAKONITOSTI

Društveno-ekonomski sistem socijalističke demokratije može stvarati i razvijati samo aktivan, materijalno i moralno zainteresovan pojedinac, čovek i građanin. Lična, politička, socijalna, ekonomska, kulturna i druga prava građana postaju tako sastavni deo političke organizacije Jugoslavije.

Komunisti će se i ubuduće zalagati za takav razvitak socijalističke demokratije koji će u sve većoj meri garantovati ljudskoj ličnosti nezavisnost i slobodu u izražavanju misli, verskih i drugih uverenja, u formiranju udru-

Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca, kao i nacionalnih manjina. Iz tih razloga socijalistička Jugoslavija nastala je, i jedino je mogla biti stvorena, kao savezna država ravnopravnih i suverenih naroda.

Prava koja svim narodima Jugoslavije obezbeđuju slobodan materijalni i kulturni razvitak i njihovu ravnopravnost utvrđena su Ustavom i obezbeđena statusom narodnih republika i drugim ustanovama savezne države. Ta se prava poštuju i u praksi ostvaruju u svim unutrašnjim odnosima jugoslovenske zajednice, uključujući tu i odnose između građana, kao i međunarodne kontakte.

Savez komunista Jugoslavije će i ubuduće budno bdeti nad tim da se ove tekovine socijalističke revolucije i socijalističke izgradnje poštuju, učvrste i dalje razviju.

Materijalna osnova nacionalne ravnopravnosti

Samostalnost i ravnopravnost naroda Jugoslavije ne izražavaju se samo u jednakim političkim i kulturnim pravima. One se nužno moraju oslanjati i na određenu materijalnu osnovu.

Tu osnovu čine, u prvom redu, jedinstvo socijalističkih društveno-ekonomskih odnosa, zasnovanih na društvenoj svojini sredstava za proizvodnju i jedinstvo privrednog sistema, jedinstveno jugoslovensko tržište, jednaka prava i obaveze osnovnih ekonomskih jedinica (privrednih organizacija i komuna). Iz tih socijalističkih odnosa proizlazi sistem širokog samoupravljanja radnih ljudi u oblasti proizvodnje i materijalnih odnosa. U tom smislu materijalnu osnovu ravnopravnosti naroda Jugoslavije naročito predstavljaju upravljanje sredstvima za proizvodnju od strane radnih kolektiva i njihovo učešće u raspodeli društvenog proizvoda, samoupravljanje u komunama, društveno upravljanje fondovima kako u komuni,

tako i u srezu i narodnoj republici. Tome zadatku naše nacionalne politike takođe služe: ravnopravno učešće predstavnika svih naroda Jugoslavije, putem političkog mehanizma federacije, u upravljanju i raspolaganju sredstvima federacije, bilo preko društvenog plana i budžeta, ili neposredno u upravljanju raznim privrednim i budžetskim fondovima.

Narodne republike pod jednakim opštim uslovima učestvuju u raspodeli dohotka ostvarenog iz proizvodnje i rada na njihovom području i koriste sredstva iz centralnih fondova, koja su pod istim uslovima dostupna svima. Na toj bazi republike samostalno utvrđuju programe svog privrednog razvitka u okviru opštih proporcija privrednog plana federacije.

Stalna briga za ubrzavanje privrednog razvitka nerazvijenih rejona

Za neke delove Jugoslavije ravnopravnost bi, međutim, bila samo formalna ako socijalistička zajednica ne bi vodila računa o tome da su oni – zbog specifičnih istorijskih uslova – zaostali u svom privrednom razvitku. Neophodna potreba skladnog privrednog razvitka cele zemlje i neophodan uslov bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije jeste: da se politička i pravna ravnopravnost naroda Jugoslavije postepeno dopuni i ekonomskom ravnopravnošću.

Iz tih razloga bitan element ekonomske politike mora biti stalna briga o ubrzanju privrednog razvitka zaostalih rejona. Materijalna ulaganja u toj oblasti treba prvenstveno da idu ka razvijanju proizvodnih snaga koje će tim područjima stvoriti samostalnu materijalnu bazu, a tek sekundarno to mogu biti dotacije u oblasti budžeta za obezbeđenje određenog jedinstvenog nivoa društvenih službi i socijalne politike.

Međutim, to sve ne znači da su nestali svi činioci koji mogu negativno uticati na odnose među narodima Jugoslavije.

U prvom redu deluju politički i idejni ostaci buržoaskog nacionalizma; oni u sadašnjim uslovima dobivaju nov podstrek u birokratizmu koji je kao takav prema centru uvek partikularističan, a prema dole centralistički. U našim uslovima se nacionalizam javlja kao plašt za prikrivanje antisocijalističkih tendencija i egoističkih i partikularističkih interesa, ili kao spontani oblik negativne reakcije na eventualne tendencije birokratskog centralizma i hegemonizma, ili kao izraz neravnomerne ekonomske razvijenosti pojedinih delova zemlje.

Buržoaski nacionalizam u našim uslovima vuče nazad, rekacionaran je i krajnje štetan po razvitak socijalističkih odnosa. On može da potkopa mnoge rezultate narodnooslobodilačke borbe i revolucije, zamagljuje socijalističku perspektivu, slabi neophodno jedinstvo u akciji na socijalističkim pojavama, i na taj način štetno deluje na dalji socijalistički razvitak.

Drugi faktor koji može negativno uticati na odnose među narodima Jugoslavije su tendencije birokratskog centralizma i njihova idejno-politička manifestacija – velikodržavni hegemonizam.

Afirmacija takvih tendencija mogla bi potkopati demokratske tekovine socijalističke revolucije, deformisati odnose među narodima, ugroziti njihovu ravnopravnost i otvoriti vrata tendencijama nacionalističkog hegemonizma, i svim tim bitno zakočiti i deformisati razvitak socijalističkih odnosa.

Razlike u privrednoj razvijenosti pojedinih delova Jugoslavije isto tako utiču na razvitak u odnosima među

jugoslovenskim narodima. Na bazi tih razlika niču protivrečnosti koje se u određenim uslovima takođe mogu izraziti u obliku nacionalizma odnosno u slabljenju jedinstva naroda Jugoslavije, pa čak i u usporavanju razvitka socijalizma. Zato je stalni napor da se postepeno likvidiraju materijalni izvori tih protivrečnosti imperativni zadatak socijalističkih snaga ne samo radi obezbeđenja stvarne ravnopravnosti naroda Jugoslavije, nego i radi nesmetanog daljeg razvitka socijalističkih odnosa u zemlji.

Učvršćivanje duha socijalističkog internacionalizma

Komunisti Jugoslavije boriće se u svakodnevnoj praksi svim idejnim političkim sredstvima kako protiv ovih izvora i pojava nacionalističkih, šovinističkih i partikularističko-egoističkih tendencija tako i protiv tendencija birokratskog centralizma i velikodržavnog hegemonizma. Oni će se aktivno suprotstavljati svim pokušajima da se materijalne protivrečnosti, koje je socijalistička Jugoslavija nasledila iz prošlosti, iskorišćavaju za raspirivanje nacionalizma, šovinizma i partikularističkog egoizma. Oni će u širokim narodnim masama negovati duh zbližavanja, uzajamnog razumevanja i međusobne pomoći među narodima Jugoslavije, ideju bratstva i jedinstva, kao i ideje proleterskog internacionalizma i prijateljstva među narodima uopšte; a suprotstavljaće se svemu što među narodima izaziva mržnju, nacionalne i rasne predrasude ili tendencije ka nacionalnim privilegijama.

Rukovodeći se poznatim lenjinskim načelom, komunisti će u okviru pojedinih narodnih republika pre svega negovati misao jedinstva i bratstva naroda Jugoslavije i socijalističkog internacionalizma, a u centru pre svega

Savez komunista Jugoslavije u svome zalaganju na podizanju socijalističke svesti radnih ljudi i, naročito, u objašnjavanju socijalističkog sistema, mora polaziti od uzajamne veze i uslovljenosti između razvijenosti proizvodnih snaga i produktivnosti rada, na jednoj strani, i životnih uslova radnih ljudi, na drugoj, kao od jedne od osnovnih zakonitosti socijalističke privrede. Ta je zakonitost stavljena u osnov našeg sistema socijalističkih odnosa proizvodnje i treba u isto vreme da predstavlja najglavnije principe naše ekonomske politike.

Radi poboljšanja životnih uslova radnih ljudi nužno je u ekonomskoj politici naročito voditi računa o nekim problemima od kojih neposredno zavisi to poboljšanje.

Na prvom mestu se ističe potreba efikasnog rešavanja stambenog problema. Stambeni uslovi, naročito u gradovima i industrijskim i rudarskim naseljima, još su teški. Nasleđeni stambeni fond je bio mali a uz to je u ratu znatno porušen i oštećen. Naglim razvojem industrijskih centara i gradova, opštim podizanjem nivoa potreba stanovništva taj se problem, uprkos značajnim ulaganjima, iz godine u godinu stalno pooštravao.

Problem stambene izgradnje i racionalnog održavanja postojećeg stambenog fonda ublažen je posle uvođenja stambenog doprinosa i formiranja stambenih fondova, kao i posle uvođenja samoupravljanja u stambenim zajednicama ali privredna politika u narednom periodu mora nastojati da još odlučnije pristupi rešavanju ovog problema.

Potrebno je da se pristupi svestranijem proučavanju i izradi programa izgradnje i da se otklanjaju faktori koji tu izgradnju poskupljuju i usporavaju, kao i da se pronađu metodi putem kojih bi se u većoj meri u stambenu izgradnju uključili inicijativa i sredstva stanovništva.

Životni standard radnih ljudi u tesnoj je vezi s poboljšanjem i s proširenjem rada raznih društvenih delatnosti. Zdravstvena i socijalna zaštita, školstvo, delatnost kulturnih ustanova itd. – sve to neposredno utiče na poboljšanje uslova života radnih ljudi, na podizanje njihovog standarda.

Aktivnost komunalnih zajednica na podizanju standarda stanovništva

Za životni standard stanovništva veoma su značajne one delatnosti koje se razvijaju u samim komunalnim zajednicama. Ne samo stambeni uslovi, već i komunalne usluge – transportne, zanatske, higijenske itd. – predstavljaju bitan elemenat koji određuje nivo materijalnih i kulturnih uslova života stanovništva. S porastom gradskog stanovništva ove komunalne delatnosti sve više dobivaju u značaju. S druge strane, razvitak komunalnog sistema, ostavljanje većih materijalnih sredstava komunama za razvitak privrede i zaposlenosti, za podizanje stambenog fonda, uslužnih delatnosti itd. pružili su, i treba u budućnosti još više da daju, snažan zamah razvijanju komunalnih privrednih i socijalnih institucija i poboljšanju uslova života u gradovima. Sem toga, sistem finansiranja komunalnih delatnosti, u srazmeri s ličnim dohocima građana, treba da omogući da se komunalne delatnosti skladnije razvijaju ne samo na osnovu opšteg napretka jugoslovenske privrede, već i uporedo s razvitkom društveno-ekonomske strukture stanovništva u komuni, s porastom produktivnosti njegovog rada i s njegovim potrebama. Na toj osnovi opšta privredna politika, i, naročito, svesne političke snage u komunama treba da podstaknu politiku privrednog razvitka u komuni i dalje razvijanje komunalnih delatnosti.

Na poboljšanje uslova života građana utiču i razne službe za pomoć porodici. U tu svrhu će biti potrebno

nju razvitka proizvodnih snaga a ni u kom pogledu ne ugrožavaju njenu nezavisnost ni njen socijalistički poredak. U takvu saradnju Jugoslavija treba da ulazi pod istim ravnopravnim uslovima sa svim zemljama – bez obzira na njihov društveni sistem – koje žele i imaju interesa da sarađuju s našom zemljom u takvoj ekonomskoj razmeni i međusobnom dopunjavanju.

U skladu s politikom ekonomskog osamostaljenja, i na toj osnovi jačeg uključivanja u svetsko tržište, biće potrebno da se, što je moguće brže, postigne i održi uravnoteženi platni bilans sa inostranstvom. U tu svrhu je potrebno podsticati razvoj onih privrednih grana i preduzimati one privredne i druge mere koje obezbeđuju ostvarenje takvog zadatka.

POLJOPRIVREDNA POLITIKA

Nalazimo se na tom stepenu ekonomskog uspona kada je nužan ubrzan razvoj i poljoprivrede radi obezbeđenja ravnomernijeg razvitka proizvodnih snaga i zadovoljavanja sve većih potreba radnih ljudi i radi stvaranja povoljnijih uslova za socijalistički preobražaj sela i društvenog razvoja uopšte. Ubrzani razvoj je mogućan samo na bazi krupne savremene tehnike i naučne organizacije proizvodnje. To zahteva odgovarajuća ulaganja društvenih sredstava na onim područjima razvitka poljoprivrede gde je mogućno brzo i temeljnije savladati stihiju i obezbediti visoku proizvodnju uz ostvarivanje ciljeva socijalističkog preobražaja sela.

Dosadašnji ekonomski razvoj u našoj zemlji, pored društveno-političkih uslova stvorio je i osnovne materijalno-ekonomske uslove za izgradnju moderne, socijalističke poljoprivrede. Opšti razvoj ekonomskih snaga Jugoslavije i povećanje ukupnog nacionalnog dohotka, stvorenog pre

svega industrijalizacijom zemlje, postepeno osiguravaju poljoprivredi savremena sredstva za proizvodnju.

Stvorena je, takođe, mreža socijalističkih poljoprivrednih organizacija koje već predstavljaju solidnu polaznu osnovu za brži, uspešniji razvoj socijalističkih oblika proizvodnje u poljoprivredi.

Stvaranje krupne socijalističke poljoprivrede – jedini put unapređenja poljoprivredne proizvodnje

Opšti ekonomski uspon i već postignuti razvoj socijalističkih društvenih odnosa u ostalim oblastima proizvodnje traže da i poljoprivreda brzim tempom prelazi u svim granama od zaostale na naučno organizovanu i visoko produktivnu proizvodnju. Samo moderna poljoprivreda, s visokom proizvodnjom po jednom radniku i na jedinici površine, može obezbediti puno iskorišćavanje povoljnih zemljišnih i klimatskih uslova i na toj osnovi neprekidno poboljšavati ishranu stanovništva, snabdevati prerađivačku industriju poljoprivrednim sirovinama i doprineti povećanju izvoza poljoprivrednih proizvoda.

Za ostvarivanje visokih prinosa potrebni su svestranija naučno-tehnička organizacija proizvodnje u poljoprivredi, prevazilaženje zaostale tehnologije, primena modernih sredstava i metoda, mehanizacije, hemijskih sredstava, visoko produktivne sorte semena kulturnog bilja, visoko produktivne rase stoke, melioracija zemljišta i slično.

Prema tome, unapređenje poljoprivredne proizvodnje može se postići samo angažovanjem socijalističkih društvenih snaga i izgrađivanjem moderne, krupne socijalističke poljoprivrede.

Podizanje poljoprivredne proizvodnje i njen socijalistički preobražaj samo su dve strane jednog jedinstvenog

njivaće se razlike u načinu života ljudi u gradu i na selu, kao i suprotnosti i razlike u interesima grada i sela. Samim tim radni seljak ulazi sve više u nove proizvodne odnose, menja time svoju društvenu prirodu, način života i shvatanja.

U borbi za takav razvitak veoma je značajna uloga komunista i svih svesnih socijalističkih snaga. Naročito političke i društvene organizacije na selu i u poljoprivrednim komunama treba da rukovode veoma složenim procesom izgradnje moderne poljoprivrede, procesom socijalističkog preobražaja i kulturnog napretka sela.

SOCIJALNA POLITIKA

Jugoslavija je između dva rata spadala među zaostale zemlje Evrope u pogledu odnosa prema čoveku i njegovom pravu na obezbeđenje u slučaju bolesti, starosti i iznemoglosti, kao i u pogledu zaštite majke i deteta. Ratna razaranja, milion i sedam stotina hiljada poginulih u ratu, ogroman broj invalida i ratne siročadi – sve je to još više pogoršalo probleme socijalne zaštite i pred narodnu vlast postavilo izvanredno teške zadatke.

Savez komunista Jugoslavije je već u toku rata, a naročito u posleratnom periodu, usmerio svoje napore na rešavanje socijalnih problema nastalih kao neposredna posledica rata i ostataka eksploatatorskog sistema. Briga o ratnim vojnim invalidima, porodicama i deci poginulih boraca i žrtava fašizma stalna je i sistematska. Ulaganjem velikih sredstava u proširenje materijalne osnove zdravstvene zaštite i razne vidove materijalnog obezbeđenja građana, izgradnjom savremenog zakonodavstva i razvijanjem široke društvene aktivnosti građana u organima

društvenog upravljanja na području socijalne politike postignuti su i drugi značajni uspesi. No i pored ovih uspeha pred socijalnom politikom stoje krupni zadaci.

Dalji zadaci u oblasti socijalne politike

Pred socijalnu politiku postavljaju se pre svega sledeći zadaci: briga za radnog čoveka, za porodicu, za njihove svakodnevne potrebe i opskrbu, za njihov odmor i zabavu itd.; u tom smislu čitava stambena i komunalna politika treba da budu prožete duhom socijalističke socijalne politike;

obezbeđenje svakom članu zajednice takvih uslova života i rada koji će očuvati i unaprediti njegovo fizičko i psihičko zdravlje;

zdravstvena zaštita i pomoć za sprečavanje bolesti i lečenje obolelih;

omogućavanje svakom radnom čoveku da učestvuje u društvenom životu i radu rešavajući socijalne probleme koji još uvek žive kao ostaci prošlosti ili se stvaraju kao novi problemi;

pomoć određenim kategorijama lica, a i pojedincima, kad se zbog nesreće, bolesti, invalidnosti, defektnosti, starosti ili maloletstva, zbog spoljnih a ponekad i unutrašnjih uzroka nalaze u posebno nepovoljnom položaju, socijalna zaštita ovakvih lica treba, pored materijalnog obezbeđenja, da im pre svega omogući uključivanje u društveni život i proizvodni rad školovanjem i stručnom obukom, sistematskom rehabilitacijom i prekvalifikacijom, socijalnom adaptacijom, sve više prilazeći rešavanju teškoća i zadovoljenju potreba svake pojedine ličnosti, bilo da one proističu iz objektivnih uslova života ili iz psihičke ili fizičke konstitucije pojedinaca.

Prosvetna aktivnost u narodu

Nasleđeni niski prosvetni i kulturni nivo mnogih oblasti naše zemlje i osnovne mase proizvođača, osobito poljoprivrednih, jeste ozbiljna kočnica bržem razvitku proizvodnih snaga društva i celokupnom socijalističkom preobražaju. Takvo stanje neposredno utiče na razvitak i same kulture, jer ogromne stvaralačke energije naroda još uvek nisu sve pokrenute.

Savez komunista Jugoslavije će se uporno zalagati za razvijanje i proširivanje mreže ustanova namenjenih kulturno-prosvetnom uzdizanju najširih masa, kao što su: štampa, izdavačka delatnost, radio i televizija, film, pozorište, zatim javne biblioteke, bioskopi, domovi kulture, radnički i narodni univerziteti, kulturno-prosvetne i druge organizacije koje podstiču samoaktivnost, amaterstvo itd. Komunisti će se zalagati za svrsishodnije i racionalnije investiranje materijalnih sredstava zajednice, vodeći politiku forsiranja onih ustanova i onih oblika kulturne delatnosti koji najefikasnije i najšire utiču na podizanje kulturnog standarda naroda.

Borba protiv primitivizma i uopšte borba za savremeniju organizaciju vaspitanja i obrazovanja kao i proširivanje kulturnih navika nije moguća bez savremenih tehničkih i kulturnih sredstava. U tom smislu je osobito važno opremiti naše škole i druge prosvetne i kulturne ustanove tehničkim sredstvima koja omogućavaju potpunije i lakše učenje i sticanje znanja. Pored toga, razvitak filma, radija, televizije, stvara nove, ogromne mogućnosti za sticanje novih znanja, za proširenje kulturnih navika, za upoznavanje drugih naroda. Sve to iziskuje da se ulože napori u podizanju opšte i lične potrošnje društva u narednom periodu, da se, prema porastu materijalnih mogućnosti društva, podiže opšti, tehnički i kulturni

standard, da se stvaraju bolji uslovi za šire i svestranije korišćenje tehničkih kulturnih sredstava, kako u ličnoj tako i u javnoj upotrebi.

Nauka i umetnost

Nauka je u savremenom društvu dobila veliki značaj. Ona je postala jedan od osnovnih faktora koji određuje ukupni potencijal i snagu pojedine zemlje. Razvoj nauke i tehnike, kao i unapređenje industrijske proizvodnje slili su se u jedinstven proces, tako da je nauka postala jedna od najjačih poluga razvitka materijalnih snaga društva. U ovakvim uslovima dalje razvijanje proizvodnih i drugih snaga naroda u velikoj meri zavisi od sposobnosti zajednice da rezultate naučnog mišljenja i prakse učini što dostupnijim. Neprekidno poboljšavanje uslova za napredak nauke u svim njenim oblastima jedan je od zadataka Saveza komunista Jugoslavije.

Socijalističko društvo mora – a ono jedino i može – da do maksimuma oslobodi stvaralačke snage u nauci i da naučnim radnicima omogući da slobodno razvijaju svoje sposobnosti u otkrivanju zakonitosti i oblika kretanja prirode i društva, a radi usklađivanja subjektivne delatnosti društvenih snaga sa objektivnim kretanjem. Put ka nauci treba da bude otvoren svakom našem građaninu koji za to ima sposobnosti i sklonosti.

Savremena nauka na nekim područjima može uspešno izvršiti svoj zadatak jedino udruženim naporima i saradnjom većeg broja naučnih radnika na osnovu slobodnog individualnog stvaranja.

Socijalističko društvo naročitu pažnju posvećuje napretku društvenih i političkih nauka. Razvijene društvene i političke nauke, koje otkrivaju i utvrđuju zakone savremenog kretanja društva i njegove svesti, snažan su faktor

Glava X

Društvena uloga i idejne osnove Saveza komunista Jugoslavije

Savez komunista Jugoslavije se razvio iz Komunističke partije Jugoslavije, oslanjajući se i nadovezujući se na njenu revolucionarnu i marksističku tradiciju.

Komunistička partija Jugoslavije uvek je bila veran izraz interesa i težnji radničke klase, koji odgovaraju i objektivnim interesima svih ostalih radnih slojeva Jugoslavije. Savez komunista Jugoslavije bio je i ostaje i u današnjim uslovima predstavnik interesa i težnji radničke klase i svih radnih ljudi Jugoslavije.

Vodeća društvena uloga radničke klase zasniva se na činjenici da je njen klasni interes istovetan s interesima opštečovečanskog napretka, da, kao takav, predstavlja glavnu pokretačku snagu najnaprednijih društvenih kretanja.

Jedinstvo pogleda na osnovne unutrašnjopolitičke i spoljnopolitičke probleme, na bitna pitanja borbe za socijalizam neophodan je uslov jedinstva volje i akcije komunista. Principi demokratskog centralizma jesu izraz i najadekvatniji organizacioni uslov ideološkog i akcionog jedinstva Saveza komunista Jugoslavije. Demokratski centralizam podrazumeva borbu mišljenja u organizaciji komunista, uz obavezno prihvatanje zaključaka i preduzimanje akcija na osnovu svestrane razmene mišljenja i odluke većine. Dosledno sprovođenje principa demokratskog centralizma doprinosi najboljem izboru partijskih kadrova, mobiliše komuniste protiv birokratskih tendencija, a isto tako i protiv pojava malograđanskog anarhizma.

Izgradnja socijalizma – svesno menjanje i usmeravanje društvenog razvitka

U svojoj delatnosti komunisti Jugoslavije polaze od istorijski datih društveno-političkih uslova. Borba za izgradnju socijalizma predstavlja svesno menjanje i usmeravanje razvitka društvene stvarnosti.

Društveno-ekonomska stvarnost današnje Jugoslavije, u svojoj celini, plod je prethodnog dugog istorijskog razvitka, obeleženog klasnim i nacionalnim ugnjetavanjem, i snažnog revolucionarnog preobražaja izvršenog pod idejnim i političkim rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije, u toku oslobodilačkog rata i u posleratnoj socijalističkoj izgradnji.

Za današnju našu društvenu stvarnost karakteristične su, pre svega, duboke promene u ekonomsko-materijalnoj i političkoj osnovici društva, brojčani porast i pojačana društvena uloga radničke klase, porast društvene, socijalističke svesti najširih slojeva radnog naroda, promene u načinu života, u ideologiji, u moralnim shvatanjima.

U našoj društvenoj stvarnosti još postoje i deluju i elementi nasleđa iz prošlosti, ostaci starog društva, na čijoj se bazi rađaju i pothranjuju negativne ideološko-političke pojave. Činjenica da radne mase u prošlosti nisu imale nikakvog uticaja na upravljanje društvenim, privrednim i javnim poslovima i da za to još ne raspolažu dovoljnim iskustvom i potrebnom kulturnom spremom – stvara pogodno tle za recidive buržoaskog individualizma, partikularizma i egoizma, neodgovornog odnosa prema društvenoj imovini, bezdušnog odnosa prema ljudima, birokratizma itd.

Razvijajući svestranu aktivnost u organima radničkog i društvenog upravljanja, u radničkim savetima, većima proizvođača, privrednim organizacijama, kao i na raznim područjima društvenog upravljanja u komunama – komunisti treba da se zalažu kako bi ovi organi sve više postajali masovna škola socijalizma, koja radnim ljudima ne daje samo bogata praktična iskustva u upravljanju i u javnim poslovima, već ih u isto vreme upućuje i ka sve dubljem razumevanju problema s kojima se suočavaju, a uz to ih i idejno i uopšte kulturno podiže i razvija.

Uloga komunista u Socijalističkom savezu radnog naroda Jugoslavije

Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije predstavlja dalje razvijanje – u uslovima socijalističke izgradnje – onih oblika opštenarodnog okupljanja koji su se, pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije, radali u toku borbe protiv antinarodnih režima u buržoaskoj Jugoslaviji, a razvili se i učvrstili u oružanoj borbi protiv fašističkih okupatora i njihovih saradnika iz redova domaće reakcije, i zatim odigrali izvanredno značajnu ulogu u posleratnom periodu obnove zemlje i u prvoj fazi socijalističke izgradnje. Neposredni prethodnik Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije bio je Narodni front Jugoslavije, kao prvi političko-organizacioni oblik klasnog saveza najširih slojeva radnog naroda, ujedinjenih zajedničkim interesima na likvidaciji preživelih i na izgradnji novih, socijalističkih društvenih odnosa.

Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije razvija se – u uslovima socijalističke izgradnje – u opštenarodni socijalistički parlament, predstavljajući najadekvatniji oblik političkog povezivanja stvarnih društvenih nosilaca socijalističke demokratije u Jugoslaviji. Idejno-politička

osnova Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije izražava se u koncepciji o neophodnosti izgradnje socijalizma; u odbrani tekovina revolucije i društvene svojine nad sredstvima za proizvodnju, obezbeđujući, u tim okvirima, najširu slobodnu razmenu i borbu mišljenja u svim oblastima društveno-političkog života zemlje. Kao takav, Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije, obezbeđujući principijelno jedinstvo socijalističkih snaga, omogućuje da politički i društveno može biti aktivan svaki građanin koji je načelno za socijalizam i da se borba mišljenja može odvijati na najširoj osnovi. Takav tip organizacije političkog života masa, u stvari, u sadašnjim uslovima najviše odgovara političkom sistemu za koji je karakteristična sve šira primena metoda i oblika neposredne demokratije, to jest sve neposrednije učešće građana u upravljanju društvom. Upravo zato Socijalistički savez radnog naroda predstavlja političku podlogu sistema socijalističke demokratije u Jugoslaviji.

Savez komunista Jugoslavije deo je Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije. Aktivnost članova Saveza komunista Jugoslavije neprekidno se podvrgava sudu i oceni radnih ljudi. Članovi Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije prihvataju od komunista snagu socijalističkog ubeđenja, pretvarajući ga u široku socijalističku svest radnog naroda.

Vodeću ulogu u redovima Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije komunisti ne obezbeđuju nametanjem svojih idejno-političkih stavova, već snagom svog ubeđenja, zasnovanog na naučnom saznanju savremene društvene stvarnosti i njenih osnovnih tendencija; neprestanim povezivanjem revolucionarne teorije s praktičnim radom na preobražavanju društvenih odnosa, pomažući radnim ljudima da u punoj meri ostvaruju svoja demokratska prava; idejnim i moralnim obogaćivanjem lika

odnose na radničku klasu, kroz učešće u njihovom sprovođenju. Na taj način, sindikati vrše i funkciju društvene kontrole nad organima samoupravljanja.

U sklopu opšte brige o životnim i radnim uslovima svih zaposlenih, sindikati uzimaju na sebe ulogu inicijatora i organizatora izvesnih službi kojima se zadovoljavaju potrebe radnika i službenika odnosno služe stambenim, prehrambenim, socijalnim, zdravstvenim, kulturnim, komunalnim i drugim potrebama, obezbeđenju dnevnog, nedeljnog i godišnjeg odmora, sportu, razonodi itd.

Iz svih tih razloga osnovna baza rada sindikata nije više samo privredna organizacija, već u istoj meri i komuna u kojoj radnik živi, sa svim njenim pomoćnim organima i organizacijama – od kućnih saveta i stambenih zajednica do saveta u narodnom odboru i upravnih saveta raznih društvenih ustanova čiji rad neposredno utiče na život radnog čoveka kao i privredna udruženja i komore. Znači, zadatak sindikata nije samo zaštita opštih i konkretnih, svakodnevnih interesa radnih ljudi, nego i praktična organizaciona delatnost i uticaj u svim oblastima gde se rešavaju pitanja koja se tiču svakodnevnih interesa i života radnih ljudi ili se određuje politika koja ima uticaja na položaj radnih ljudi ili na njihove unutrašnje odnose.

Iako je obrazovanje radničke klase zadatak cele socijalističke zajednice i njenih institucija i organizacija, sindikati imaju i na tom polju važnu ulogu. Društveno-ekonomsko obrazovanje radničke klase, njeno osposobljavanje za upravljanje, kao i opšte podizanje njene socijalističke svesti u prvom je planu rada sindikata. Prosvećivanje i stručno obrazovanje radnika i službenika, njihovo osposobljavanje za produktivniji i kvalitetniji rad, što veće učešće radničke klase u kulturnom životu i njen uticaj na kulturno-prosvetnu politiku – spadaju isto tako u osnovne zadatke sindikata.

Za svestranu afirmaciju omladine na svim područjima društvenog života

U poređenju s predratnim i ratnim generacijama, sadašnji naraštaji omladine izrastaju i sazrevaju u sasvim drugim društvenim uslovima, u kojima se formiraju njihova shvatanja i stremljenja. Mlade generacije se vaspitavaju pod svakodnevnim snažnim uticajima revolucionarnih promena u svim oblastima života, koje omladini obezbeđuju sve šire mogućnosti za rad, za sistematsko školovanje, za slobodan izbor životnog poziva, za svestraniju afirmaciju na svim područjima društvenih aktivnosti. Za omladinu su današnji društveni i materijalni uslovi polazna osnova daljeg progresivnog kretanja. Ona je životno zainteresovana za stalan i što uspešniji razvitak socijalizma, koji joj obezbeđuje punije ostvarenje životnih interesa i težnji. Zato omladina igra značajnu ulogu kao progresivna snaga u borbi za dalji socijalistički preobražaj našeg društva.

Sadašnje mlade generacije žive u sredini koja još nije homogeno socijalistička, u vremenu za koje su karakteristične protivurečnosti prelaznog perioda, i uz uporno prisustvo raznih izvora nesocijalističkih idejnih i vaspitnih uticaja. Stoga treba odbaciti pogrešna mišljenja da omladina automatski postaje socijalistička samom činjenicom što živi u socijalističkoj zemlji i da je, prema tome, možemo ostaviti spontanom procesu vaspitanja. Obaveza je komunista i svih socijalističkih društvenih činilaca da smišljeno i organizovano deluju u pravcu socijalističkog vaspitanja mladog pokolenja.

Osnova društvenog vaspitanja omladine jeste rad i mobilizacija omladine za ciljeve i zadatke socijalističke izgradnje, kao i učešće i neposredna odgovornost mladih ljudi, još u njihovim najranijim godinama, u društvenim organizacijama i organima društvenog samoupravljanja,

karijerizam, stihijska težnja za zadržavanjem i sticanjem posebnih privilegija;

besperspektivni individualizam i destruktivni anarhizam u izvesnim slojevima malograđanstva i malograđanske inteligencije, koji se često kite lažnim liberalizmom i »naprednošću«, a u stvari propovedaju pasivan, prezriv odnos prema problemima života i društva, srozavajući se često na pozicije reakcionarnih snaga.

Antisocijalističke pojave u našem društvenom životu, bilo da se njihovo poreklo proteže iz prošlosti bilo da te pojave izrastaju na sopstvenom tlu, neprekidno će nagrizati i pojedine komuniste i pojavljivaće se u manjoj ili većoj meri i u radu Saveza komunista.

Savez komunista Jugoslavije mora zbog toga da bude sposoban da na vreme uočava i analizira uzroke i korene nedostataka u sopstvenom radu i da neprekidno vodi borbu za uklanjanje grešaka, propusta i nedostataka u radu pojedinih organizacija, pojedinih organa i Saveza komunista u celini.

Greške i nedostaci pojavljuju se: u sredini koja počinje da biva neosetljiva prema svakodnevnim pitanjima života i rada građana; kada se problemi rešavaju rutinski a ne na temelju svestrane analize i poznavanja činjenica; kada se i suviše poverenja poklanja snazi dekreta, uredbe i propisa; kad se društveno-politički problemi pokušavaju da reše tehnokratskim metodima; kada pojedinci svoje slabosti u sadašnjem radu pokrivaju zaslugama iz prošlosti; kada kod pojedinaca zavlada samozadovoljstvo, samoljubље, i uverenje da su nezamenljivi na poslu.

Komunista, ako ne želi da zaostane, mora neprekidno da radi, da ne dopusti da ga nagrize rđa birokratizma, da ne počne da pliva niz struju malograđanskih težnji i shvatanja, da uvek bude borac, osetljiv prema sopstvenim slabostima i prema svakoj nesocijalističkoj pojavi u sredini u kojoj živi.

Antisocijalističke snage i pojave dolaziće do izražaja u našem razvitku, u manjoj ili većoj meri, još duže vremena. Za aktivnost komunista najopasnije bi bilo shvatanje da su sadašnje i buduće teškoće uporedene s ranijim teškoćama – lakše. Mnoge dosadašnje teškoće savladali smo stalnom borbom i jedinstvom naših redova, neprekidnom aktivnošću, dinamizmom u radu, neprekidnim prevazilaženjem zastarelog, neugasivom težnjom za sve boljim i naprednijim, izoštravanjem budnosti prema negativnim pojavama i kritikom sopstvenih slabosti, stalnom borbom protiv konzervativizma i stagnacije u shvatanjima. Te osobine treba i ubuduće razvijati i prenositi na mlade generacije. Slabljenjem kritičkog odnosa prema rezultatima sopstvenog rada, prema negativnim pojavama u našem razvitku, prema manifestacijama koje koče taj razvitak – stvaraju se povoljni uslovi za delovanje i razvijanje antisocijalističkih tendencija i snaga.

Sadašnja međunarodna situacija, teškoće na koje nailazi svetski socijalistički razvitak u celini, teškoće našeg sopstvenog razvitka – sve to stvara podlogu za ispoljavanje antisocijalističkih tendencija. Komunistima sadašnjost i neposredna budućnost ne obećavaju odmor, samozadovoljstvo, već ukazuju na činjenicu da živimo u periodu neprekidne, žilave borbe i stalnih napora u lomljenju prepreka i savladivanju teškoća radi obezbeđenja bezbolnijeg i bržeg socijalističkog razvitka.

Vodeći odlučnu borbu protiv antisocijalističkih snaga i uticaja, komunisti moraju ujedno sprečavati da se pritisak protiv antisocijalističkih snaga pretvori u administrativni pritisak i oblik birokratskog komandovanja u oblasti socijalističkih odnosa, na čijoj izgradnji svesno rade društvene snage okupljene u Socijalističkom savezu radnog naroda Jugoslavije. U našim uslovima poprište borbe protiv antisocijalističkih pojava i tendencija sve se više prenosi na sam mehanizam socijalističke demokratije, na

materijalne pretpostavke za komunizam. Samo su zaostali društveno-politički odnosi u svetu krivi što moć atomske energije rada strah od budućnosti, što se avet rata i uništenja nadnela nad savremeno čovečanstvo.

Živimo u vreme kada sloboda ili ropstvo, siromaštvo ili bogatstvo, nazadak ili progres, rat ili mir u nekoj zemlji ili na nekoj granici neposredno uslovljavaju život i budućnost svih ljudi i naroda sveg čovečanstva.

Živimo u vreme najdubljih, najsvestranijih revolucionarnih promena ljudskog društva. Socijalizam u najrazličitijim vidovima, dejstvom objektivnih zakona razvitka društva i revolucionarnih akcija radničke klase, postaje svetski sistem. Ostvarivanje socijalizma, radanje novog sveta i novih oblika života nije i ne može biti bez bolova i drama, patnji i posustajanja, jer tako je bilo i sa svim velikim što se rađa i stvara u životu i društvu. Ali čovečanstvo je već snažno zakoračilo u novu epohu.

Živimo u vreme koje zahteva od ljudi maksimalnu i organizovanu društvenu, političku i stvaralačku akciju na savladivanju antagonističkih suprotnosti savremenog sveta i na usmeravanju društvenog razvitka ka progresu i miru, ka slobodi i srećnijem životu za sve.

Pripadamo radničkoj klasi i narodima koji su revolucijom i stvaranjem socijalističkih društvenih odnosa stupili u novu epohu svoje istorije. Pripadamo narodima koji su se borbom za slobodu i napredak u toku poslednje dve decenije vinuli do vrhunskih moralno-političkih ostvarenja savremenog čovečanstva.

U dosadašnjim kretanjima, svesnim socijalističkim akcijama, radostima i nedaćama čovečanstva, mi, jugoslovenski komunisti, uvek smo svakoj situaciji gledali pravo u oči, smelo, visoko podignute glave.

Uvek smo se borili da budemo ravnopravni deo međunarodnog radničkog pokreta, socijalističkih i svih pro-

gresivnih, miroljubivih i demokratskih snaga sveta; idejno smo se solidarisali i uvek pomagali, prema svojim snagama i mogućnostima, svaku akciju za mir, slobodu i socijalizam; radovali se svim pobedama slobode, demokratije i socijalizma crpući iz tih pobeda moralnu snagu i iskustvo za dalji rad. Kada naša buduća pokolenja budu čitala istoriju borbe za socijalizam, neće se zbog nas stideti. Ono što smo dosad bili, bićemo i ubuduće – verni pobornici internacionalizma, prijateljstva i bratstva među narodima.

Za budućnost kakvu želimo već smo izvojevali odlučujuće bitke. Ali mi se ne zadovoljavamo postignutim; mi sebi postavljamo još složenije i još teže zadatke. Jedinstvo naših redova uslov je da ih ostvarimo. Ciljevi i ideje koje smo upisali u svoj Program postaju vodilja naše borbe, obaveza i čast revolucionarnog života svakog jugoslovenskog komuniste.

Da bismo izvršili svoju istorijsku ulogu u stvaranju socijalističkog društva u našoj zemlji moramo sve svoje snage posvetiti tome cilju, biti kritični prema sebi i svome delu, biti nepomirljivi neprijatelji svakog dogmatizma i verni revolucionarnom stvaralačkom duhu marksizma. Ništa što je stvoreno ne sme za nas biti toliko sveto da ne bi moglo biti prevaziđeno i da ne bi ustupilo mesto onome što je još naprednije, još slobodnije, još ljudskije!

Glava III

MEĐUNARODNI POLITIČKI ODNOSI I SPOLJNA POLITIKA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE 136

Glava IV

SOCIJALISTIČKA REVOLUCIJA U JUGOSLAVIJI 152
Društveni i politički izvori socijalističke revolucije u Jugoslaviji 152
Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija 160

Glava V

EKONOMSKI I POLITIČKI OSNOVI SOCIJALISTIČKE IZGRADNJE U JUGOSLAVIJI 170
Narodna vlast kao oblik diktature proletarijata 176
Društvena uloga i zadaci socijalističke države 180
Osnovni društveno-politički nosioci socijalističkog razvitka 185

Glava VI

DRUŠTVENO-EKONOMSKO UREĐENJE 192
Društvena svojina nad sredstvima za proizvodnju i drugi oblici svojine 192
Položaj proizvođača i uloga države 198
Struktura društva i njegove unutrašnje protivrečnosti 203
Unutrašnje protivrečnosti u socijalizmu i njihovo prevazilaženje 213
Privredni sistem 216

Glava VII

POLITIČKI SISTEM VLASTI RADNOG NARODA 225
Društvena sadržina socijalističke demokratije u Jugoslaviji 225
Društveno samoupravljanje 231
Lična prava građana i uloga zakonitosti 243
Državna uprava i Jugoslovenska narodna armija 247

Glava VIII

FEDERACIJA I ODNOSI MEĐU NARODIMA JUGOSLAVIJE 251
Samoopredeljenje i ravnopravnost naroda 251
Bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije 254
Zadaci komunista u oblasti nacionalne politike 257

Glava IX

PRIVREDNA, SOCIJALNA I PROSVETNA POLITIKA 261
Opšta pitanja privredne politike 261
Poljoprivredna politika 272
Socijalna politika 278
Prosveta, nauka i kultura 284

Glava X

DRUŠTVENA ULOGA I IDEJNE OSNOVE SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE 292
Izgradnja socijalizma – svesno menjanje i usmeravanje društvenog razvitka 293
Komunisti – avangardna snaga socijalističkog kretanja 294
Za dalje razvijanje marksizma 294
Rukovodeća uloga i svesna akcija Saveza komunista Jugoslavije 296
Razvijanje inicijativne masa i stvaralačka borba mišljenja na socijalističkim pozicijama 297
Prerastanje vlasti u ime naroda – u vlast radnog naroda 300
Komunisti u organima radničkog i društvenog upravljanja 301
Uloga komunista u Socijalističkom savezu radnog naroda Jugoslavije 302
Savez sindikata Jugoslavije – sastavni deo sistema socijalističke neposredne demokratije 304
Za svestranu afirmaciju omladine na svim područjima društvenog života 307
Problem ravnopravnosti žena 309
Rad i uloga stručnih, umetničkih i drugih udruženja 310
Odlučna borba komunista protiv antisocijalističkih pojava i tendencija 311
Politika Saveza komunista Jugoslavije u oblasti nauke, kulture i umetnosti 314
Idejna borba komunista protiv religioznih i drugih zabluda i predrasuda 316
Prisna povezanost komunista s najširim masama proizvođača – neophodan uslov socijalističkog razvitka 317
Socijalistički čovek – slobodna stvaralačka ličnost 319
Zakonitost društvenog kretanja i cilj revolucionarne delatnosti komunista – stvaranje komunističkog društva 320

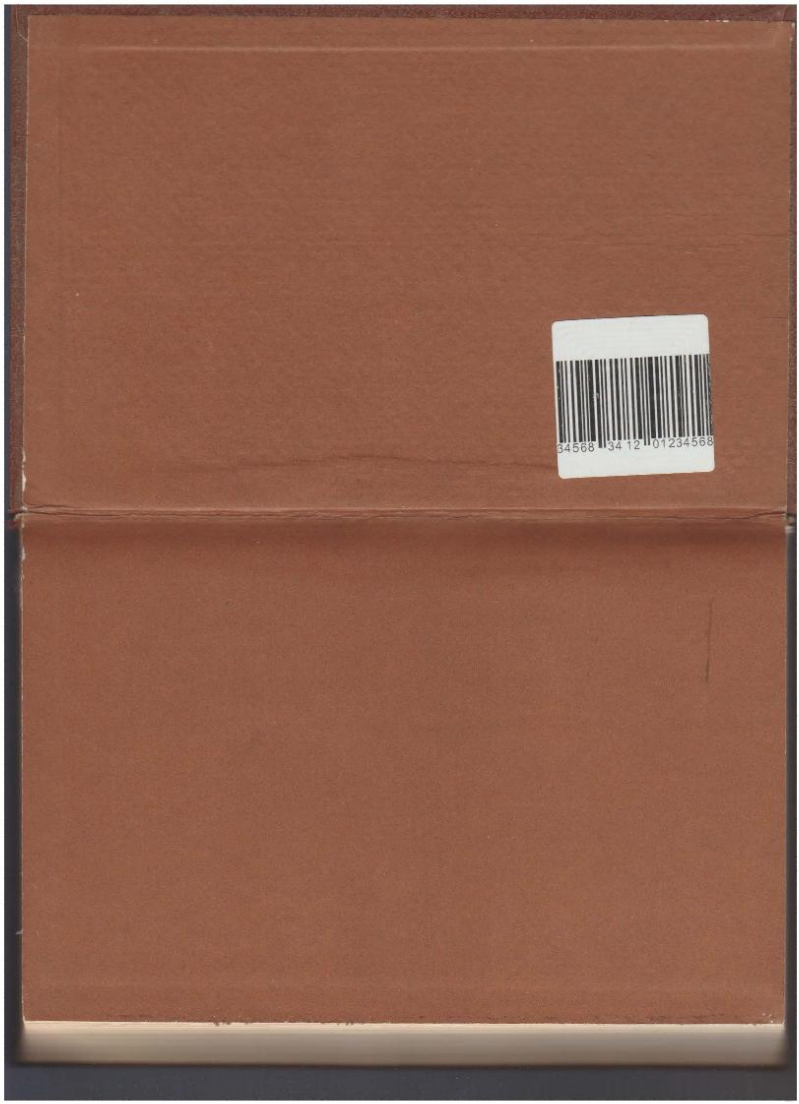

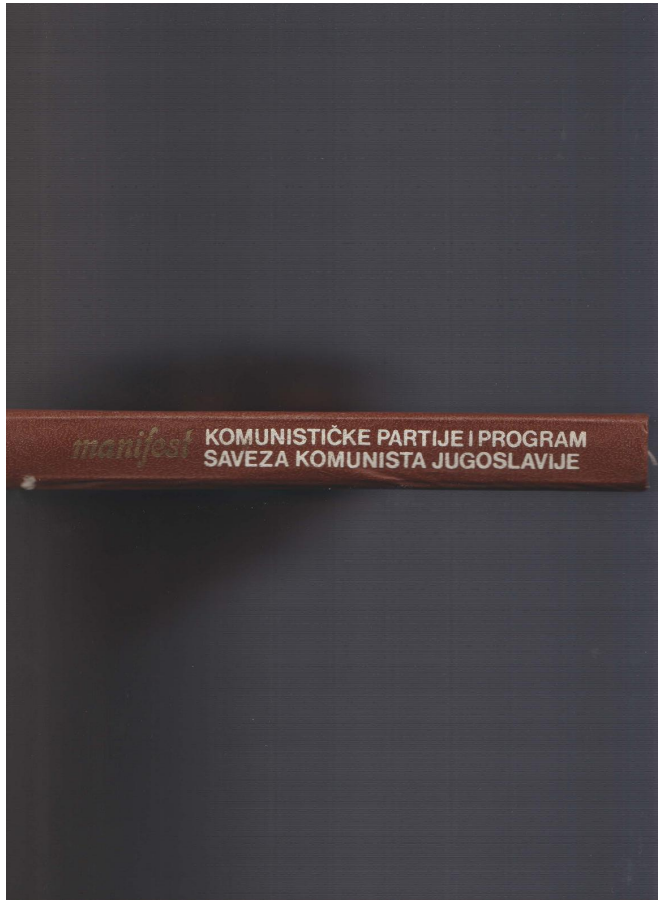
manifest
KOMUNISTIČKE PARTIJE I PROGRAM
SAVEZA KOMUNISTA JUGOSLAVIJE

Document Outline

- Scan_20230320(1)
- Scan_20230320 (2)
- Scan_20230320 (3)
- Scan_20230320 (4)
- Scan_20230320 (5)
- Scan_20230320 (6)
- Scan_20230320 (7)
- Scan_20230320 (8)
- Scan_20230320 (9)
- Scan_20230320 (10)
- Scan_20230320 (11)
- Scan_20230320 (12)
- Scan_20230320 (13)
- Scan_20230320 (14)
- Scan_20230320 (15)
- Scan_20230320 (16)
- Scan_20230320 (17)
- Scan_20230320 (18)
- Scan_20230320 (19)
- Scan_20230320 (20)
- Scan_20230320 (21)
- Scan_20230320 (22)
- Scan_20230320 (23)
- Scan_20230320 (24)
- Scan_20230320 (25)
- Scan_20230320 (26)
- Scan_20230320 (27)
- Scan_20230320 (28)
- Scan_20230320 (29)
- Scan_20230320 (30)
- Scan_20230320 (31)
- Scan_20230320 (32)
- Scan_20230320 (33)
- Scan_20230320 (34)
- Scan_20230320 (35)
- Scan_20230320 (36)
- Scan_20230320 (37)
- Scan_20230320 (38)
- Scan_20230320 (39)
- Scan_20230320 (40)

- Scan_20230320 (41)
- Scan_20230320 (42)
- Scan_20230320 (43)
- Scan_20230320 (44)
- Scan_20230320 (45)
- Scan_20230320 (46)
- Scan_20230320 (47)
- Scan_20230320 (48)
- Scan_20230320 (49)
- Scan_20230320 (50)
- Scan_20230320 (51)
- Scan_20230320 (52)
- Scan_20230320 (53)
- Scan_20230320 (54)
- Scan_20230320 (55)
- Scan_20230320 (56)
- Scan_20230320 (57)
- Scan_20230320 (58)
- Scan_20230320 (59)
- Scan_20230320 (60)
- Scan_20230320 (61)
- Scan_20230320 (62)
- Scan_20230320 (63)
- Scan_20230320 (64)
- Scan_20230320 (65)
- Scan_20230320 (66)
- Scan_20230320 (67)
- Scan_20230320 (68)
- Scan_20230320 (69)
- Scan_20230320 (70)
- Scan_20230320 (71)
- Scan_20230320 (72)
- Scan_20230320 (73)
- Scan_20230320 (74)
- Scan_20230320 (75)
- Scan_20230320 (76)
- Scan_20230320 (77)
- Scan_20230320 (78)
- Scan_20230320 (79)
- Scan_20230320 (80)
- Scan_20230320 (81)
- Scan_20230320 (82)
- Scan_20230320 (83)
- Scan_20230320 (84)

- Scan_20230320 (85)
- Scan_20230320 (86)
- Scan_20230320 (87)
- Scan_20230320 (88)
- Scan_20230320 (89)
- Scan_20230320 (90)
- Scan_20230320 (91)
- Scan_20230320 (92)
- Scan_20230320 (93)
- Scan_20230320 (94)
- Scan_20230320 (95)
- Scan_20230320 (96)
- Scan_20230320 (97)
- Scan_20230320 (98)
- Scan_20230320 (99)
- Scan_20230320 (100)
- Scan_20230320 (101)
- Scan_20230320 (102)
- Scan_20230320 (103)
- Scan_20230320 (104)
- Scan_20230320 (105)
- Scan_20230320 (106)
- Scan_20230320 (107)
- Scan_20230320 (108)
- Scan_20230320 (109)
- Scan_20230320 (110)
- Scan_20230320 (111)
- Scan_20230320 (112)
- Scan_20230320 (113)
- Scan_20230320 (114)
- Scan_20230320 (115)
- Scan_20230320 (116)
- Scan_20230320 (117)
- Scan_20230320 (118)
- Scan_20230320 (119)
- Scan_20230320 (120)
- Scan_20230320 (121)
- Scan_20230320 (122)
- Scan_20230320 (123)
- Scan_20230320 (124)
- Scan_20230320 (125)
- Scan_20230320 (126)
- Scan_20230320 (127)
- Scan_20230320 (128)

- Scan_20230320 (129)
- Scan_20230320 (130)
- Scan_20230320 (131)
- Scan_20230320 (132)
- Scan_20230320 (133)
- Scan_20230320 (134)
- Scan_20230320 (135)
- Scan_20230320 (136)
- Scan_20230320 (137)
- Scan_20230320 (138)
- Scan_20230320 (139)
- Scan_20230320 (140)
- Scan_20230320 (141)
- Scan_20230320 (142)
- Scan_20230320 (143)
- Scan_20230320 (144)
- Scan_20230320 (145)
- Scan_20230320 (146)
- Scan_20230320 (147)
- Scan_20230320 (148)
- Scan_20230320 (149)
- Scan_20230320 (150)
- Scan_20230320 (151)
- Scan_20230320 (152)
- Scan_20230320 (153)
- Scan_20230320 (154)
- Scan_20230320 (155)
- Scan_20230320 (156)
- Scan_20230320 (157)
- Scan_20230320 (158)
- Scan_20230320 (159)
- Scan_20230320 (160)
- Scan_20230320 (161)
- Scan_20230320 (162)
- Scan_20230320 (163)
- Scan_20230320 (164)
- Scan_20230320 (165)
- Scan_20230320 (166)